

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam 118. szám
2006. december

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívatlanul és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

**„Új virág sarjad ki jessze törzsökéből,
Dávid leánya megszülte az Isten Fiát.”**

Év végén vagyunk ugyan, de a karácsony egyben kezdet is, hisz Jézus eljött közénk, s mindig is eljön. Benne teljesedtek be az ószövetségi jövendölések. Erre utal Jessze és Dávid említése, de az „új virág” kifejezés arra utal: valami új kezdődött! így kell, hogy induljunk tovább az életünk folyamán, bízva, hogy Isten Fia elvisz minket az Ő országába!

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Bura László

Szakítópróba

A szatmári római katolikus egyházmegye megpróbáltatásai a 20. század derekán
(2. rész)

Az 1945-1947 közötti időszak a kommunista hatalom szemszögéből még átmeneti, az egyházat érintően egyelőre csak egyes személyek zaklatásában, rövidebb-hosszabb ideig tartó letartóztatásokban, esetenként törvényszéki tárgyalásokban, majd ezt követően bebörtönzésben nyilvánult meg.

A szatmári római katolikus egyházmegyében - a lelkiekben, a hívek életében - érezhető volt a megyéspüspök tanító munkája, meggondolt szervező tevékenysége. A püspök ismételten szorgalmazta a nép öntudatos eucharisztikus nevelését (elméletileg is indokolta ennek nélkülözhetetlenségét), az ünnepeken tevékeny bekapcsolását az áldozati cselekménybe, ösztönözte Jézus szíve és a Szűzanya szívének tiszteletét, az Oltáriszentség tiszteletének megerősítését a plébánia közösségekben, a rózsafüzér imádkozását. A pápa szándékát - Szűz Mária test szerinti mennybevitelle dogmájának kihirdetését - nemcsak ismertette, hanem mintegy „megtoldotta” a maga meggyőződésével és meglátásával.

Mindezekben az egyházmegyei papság mellett jelentős segítségére volt a Jézus-társaság és a szatmári irgalmas nővérek rendje. A jezsuiták támogatták a közös lelkipásztori megbeszélések szervezésében, mindkét szerzetesrend komolyan foglalkozott a püspök által kiemelten támogatott hitbuzgalmi egyesület, a Mária-kongregáció ifjúsági és felnőtt egyesületeinek működtetésével, kezdeményezték, szervezték a püspök által elképzelt felnőttoktatást. Az 1947 tavaszán megindított előadássorozatot maga a megyéspüspök nyitotta meg: *Az egyház a nagy vihar után* című előadásával.

A katolikus értelmiség nevelése céljából szorgalmazott tevékenységek mellett **Scheffler János** az élete egyik fő céljának tekintett korszerű papnevelés megvalósítása terén is kezdeményezett, a papi hivatások támogatása céljából Szatmárnémetiben (a középiskola felső tagozatán tanulók számára) küsszemináriumot alapított.

A hívek lelki gondozása a plébániák gyakorlatában, a jezsuitáknak és a tanítással foglalkozó irgalmas nővéreknek, főként a középiskolákban és a Mária-kongregációkban végzett oktató és lelki nevelő munkája, a papságot formáló lelki vezetés a küsszemináriumban és a szemináriumban, illetőleg a felnőttképzés néhány formája bizonyosan hozzájárult ahhoz, hogy a későbbi küzdelmes időszakban a katolikus egyházhoz hű hívők tudatosan segítették az egyházmegye papságát a római hűség megtartásában.

A Szentszék képviselőjét, *Andrea Cassulo* nunciust 1947 áprilisában *Patrick O'Hara* püspök, címzetes érsek váltotta fel.

A Román Népköztársaság 1947. december 30-án történt kikiáltása után csakhamar jelentkeztek a kommunista hatalom stratégiájában kidolgozott egyházzellenes politika megszorító elemei. A kormány 1948. március 2-án az egyházaktól működésüket szabályozó státútum elkészítését kérte, a katolikus sajtót betiltotta, az állami sajtóban pedig hamarosan megkezdődött az egyházzelleni nyílt támadás.

1948. július 18-án a Magyar Népi Szövetség szatmárnémeti székházában tartott gyűlésen Takáts Lajos nemzetiségi alminiszter kijelentette, hogy a katolikus püspökök aknamunkát folytatnak, külföldről imperialista célok szolgálatában irányítják őket. Elfogyott a türelmi idő, ezért a kormány elhatározta, hogy első lépésként felmondja a konkordátumot a Vatikánnal.

Takáts beszédéből már érezkelni lehetett a hatalom további szándékát is: *"A kormány el van határozva, hogy a katolikus püspökökkel szemben feladja a békés megegyezés álláspontját. Lehetőséget adunk, hogy a római katolikus egyház nemzeti egyházzá alakuljon, és ne legyen kénytelen a külföldi irányításra hallgatni. Megadjuk a módot a híveknek is, a papoknak is, hogy szakítsanak az elzárkózás eddigi politikájával"*.

Másnap, 1948. július 19-én a román kormány felmondta a Szentszékkel 1921-ben kötött, 1929. június 12-én ratifikált konkordátumot. Ezt követően valamennyi római és keleti szertartású katolikus püspök részvételével a püspökök Bukarestben konferenciát tartottak, amelyen memorandumot fogalmaztak meg, sajnálatukat kifejezve a konkordátum felmondása miatt.

Ugyanezen a napon adta ki a Szentszék a titkos ordináriusok kinevezésére vonatkozó dekrétumát (*Nominatio substitutorum*). Előre látva a kommunista hatalom egyházüldözését, a törvényes egyházkormányzat biztosítása céljából minden püspöknek két utódot kellett kijelölnie, akiknek joghatósága a püspök internálása, letartóztatása, bebörtönzése esetén az egyházmegye teljes jogú kormányzása.

A továbbiakban a Szentszék arról is intézkedett, hogy a püspökök bebörtönzése esetén a papszentelés lehetősége biztosított legyen, ezért minden egyházmegye számára titkos püspökök szentelését rendelte el. Az iskolák államosításával párhuzamosan az állami kultusztörvény azt is elrendelte, hogy a szerzetesrendek tagjai kolostorukba vonuljanak vissza. A szatmári egyházmegyében ez elsősorban a jezsuitákat, az irgalmas nővérek kongregációját, a piaristákat és a keresztény iskolatestvéreket érintette, a ferencendi szerzetesek ugyanis az iskolai oktatásban nem vettek részt (kolostorukban éltek), a szaléziánusok pedig plébániákban működtek.

Az áprilisban életbe lépett alkotmány megvonta az egyházak iskolafenntartó jogát, június végén pedig (már a hivatalos rendelkezések közzététele előtt) megkezdték az egyházi iskolák és intézmények államosítását, az államosítási dekrétumot a Hivatalos Közlöny augusztus elején közölte.

A Román Népköztársaság augusztusban publikált új kultusztörvénye csak három katolikus püspökséget ismert el: a gyulafehérvári és a iasi-i latin és a kolozsvár-szamosújvári keleti (görög) szertartásút. Az állam szempontjából ettől kezdődően a szatmári (s természetesen a nagyváradi, temesvári) püspökség főesperességnek számított és a gyulafehérvári püspökség joghatósága alá tartozott. A román Kormány szeptember 16-i ülésén elhatározta, a kultuszminiszter szeptember 17-én táviratban közölte, hogy a kultusztörvény életbelépésével megszűnt az a funkció, amelyet Scheffler a szatmár-nagyváradi egyházmegyében betöltött, nyugdíjazták, ezután nincs joga az egyházmegyét képviselni, és érvénytelen minden cselekedet, amelyet püspökként végez. Felfüggesztését a Hivatalos Közlönyben is nyilvánosságra hozták. Scheffler János kérte a rendelkezés hatálytalánítását (természetesen eredménytelenül), ugyanakkor értesítette a bukaresti apostoli nunciust is. A román állam és az ortodox egyház a románság vallási egységének megvalósítására törekedve a Kolozsvárra összehívott, küldötteknek tekintett/minősített görög katolikus papokkal

kimondatta a Rómával való unió felmondását, december 1-jén a Román Népköztársaság a görög katolikus egyházat hivatalosan megszüntnek nyilvánította.

A következő időszakban a görög katolikus papok sokaságának bebörtönzése következtében híveik egy része római katolikus templomokba járt. Az állami hatóságok tiltották lelki gondozásukat, s a tilalom át-hágása miatt számos római katolikus papot zaklattak. A szatmári római katolikus egyházmegye területén jelentős számú magyar anyanyelvű, keleti szertartású katolikus egyházközség is működött. Ezekről a román ortodox egyház - és az állam - még két teljes éven át megfélemezett.

Az egyházkormányzást érintő állami átiratokat *Márton Áron* gyulafehérvári püspök elküldte Scheffler Jánosnak. Ő válaszában közölte, hogy jogosságukat nem ismeri el, de a konfliktuskeresésnek még a lát-szatát is kerülni akarja, ezért - minthogy számára az adminisztratív intézkedéseket a kormány lehetetlenné tette - az „adminisztratív aktusokat” ezután a szatmári egyházmegyében általános helytartója, *Pakocs Károly*, a nagyváradi *Schiffert Béla* apostoli protonotárius fogja aláírni.

A levélben Scheffler utal Márton Áronnak a bukaresti püspöki tanácskozáson kifejtett álláspontjára is: joghatósága egyetlen egyházmegye területére van korlátozva, és így más egyházmegyék kormányzásába nem szólhat bele. Erre vonatkozóan - állapítja meg Scheffler János - az egyház legfőbb elöljárójának tud-ta és beleegyezése nélkül egyikőjük sem tehet semmilyen javaslatot. Ettől függetlenül az összes erdélyi és kapcsolt részeknek egy főpásztorral való egyházigazgatását - a hívek és a közállapotok heterogén volta miatt is - gyakorlatilag keresztülvihetetlennek látja.

Folytatjuk

(Megjelent a Keresztény Szó 2001. áprilisi számában)

* * *

Kali Kinga

Vita: Ki lehet örmény?

Számos példát találunk a történelem során arra, milyen problémákat okozott a „mi” - „ők” konfliktus feldolgozása egy-egy csoport életében, legyen akár népcsoport vagy társadalmi csoport. Hogy a legkézenfekvőbb példát említsem: a természeti népeknél, a törzsközösségi társadalmi rendszerben, komoly gondot okozott a másság elfogadása. Ezért a törzseknek általában legalább két nevük volt: az egyik az önelnevezésük (ami a leggyakrabban egyszerűen „embert” jelentett a törzs nyelvén), a másik, vagy a többi pedig a külső megnevezésük, a kívülállók által használatos terminus, amely - mondanom sem kell - sosem esett egybe azokkal a magasztos jellemzőkkel, melyeket az önelnevezés megidézett.

Így születtek például a barbár, a hottentotta megnevezések, amelyek ritkán voltak hízelgők az általuk leírt népcsoportra, és a legendásabb esetben is dadogóst jelentettek: a törzsön kívüli névadó nem értette a nyelvüket, szokásaikat, és nem tartotta őket saját csoportjával, saját kultúrájával egyenértékűnek.

Mostanában, amikor Magyarországon az örményszámlálgatás divatozik, ugyanezt a „mi” - „ők” konfliktust vélem felfedezni az itteni örménység körében, pontosabban szólva a két örmény csoport között feszülve: az örmény anyanyelvűek és az erdélyi örmény gyökerű magyarok között - természetesen a XXI. századi, civilizált körülményeknek megfelelően, a médiát használva polémiájuk csatamezejének az „*igazi örmény*” címért folytatott harcban.

Az örménység rétegzettségének okait, következményeit régóta kutatom: az asszimiláció természetét tetten érendő, igen gyakran megfordultam mind az egyik, mind a másik csoport köreiben, rendezvényein - nem ritkán kitéve magam olyan vádaknak, miszerint az adott helyszínen épp a másik csoport kémje lennék. Antropológus vagyok: az a dolgom, hogy társadalmi jelenségeket megfigyeljek, értelmezzek, a jelenségek okait, következményeit kutassam. Ezért is érzem most kötelességemnek, hogy a témával ismét foglalkozzam e lap hasábjain, anélkül, hogy bármelyik csoport tagját megbántanám.

Ahhoz a beszédhez fűzném megjegyzéseimet, amely az MTV Rondó műsorának szeptember 28-án sugárzott adásában elhangzott, *Avanesian Alex*, az Arménia Népe Kulturális Egyesület vezetője által. Avanesian úr az örmény mivoltáról beszél, pontosabban szólva ítélkezik: a szubjektivizmus hibájába esik, amilyen gyakran csak teheti. Szeretném azt hinni, hogy a média által szólni valamiről, felelősséget feltételez. Szemmel láthatólag nem tart attól, hogy ha átlépi a kritikai távolság határát, és negatív terminológiával fogalmazza meg a mondanivalóját, könnyen megbélyegezhető azzal, hogy fajelméletet gyárt. (Vö. „*Szomorú ez a tény, hogy az újbóli törvénymódosítás kapcsán ennyire felhígult megint az örmény közösség*”.)

Mert ez már nem csupán toleranciahiány: vajon ő tisztában van-e azzal, hogyan értelmezhető, amit mond? Biztosan többeket is kíváncsivá tett, mikorra vonatkozik a visszautalás, a történelemnek melyik szakaszára.

Támadva védekezni: az asszimiláció, mint rossz példa ösztönös elutasítását hallom ki ebből a hozzáállásból, az asszimiláció félelme érezhető ki a beszédből. A diaszpórában valós az asszimiláció veszélye - az őshaza messze van, a beolvadási veszély nagyon nagy egy idegen kultúrában, az identitás nem reprodukálódhat nap mint nap olyan módon, mint például Örményországban, minden erőfeszítés ellenére sem. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a diaszpóra-örmények nem lennének igazi örmények, csak más entitásként fogalmazódik meg az identitásuk, mint az őshazában maradottaknak. A magyarországi örménység az asszimilálódás eltérő mértékének köszönheti heterogén szerkezetét. A két, történetileg jól körülhatárolható réteg különböző örmény identitást vall magáénak, mivel az asszimilálódás is eltérő mértékben valósult meg náluk. Ahhoz, hogy megértsük a magyarországi örménység rétegzettségének okait, kissé leegyszerűsítve ugyan, de fel kell vázolnunk az örmények Magyarországra való betelepülésének folyamatát.

Az első Magyarországra való betelepülési hullám a XVIII. század második felére tehető. Az 1672-ben I. Apafi Mihály fejedelem által Erdélyben letelepített kereskedő családok ekkor már négy jelentős központtal (Gyergyószentmiklós, Szamosújvár, Erzsébetváros, Csíkszépvíz) rendelkeztek. Kereskedelmük hatókörének kiterjesztése megkövetelte a térbeli migrációt: az eredeti örmény közösségek felbomlása ekkor kezdődött el. Az elsődleges (azaz örmény templommal rendelkező) telepekről a szerényebb vagyónú kereskedők és iparosok költöznek ki legelőször, létrehozván a szórvány közösséget (Petele, Bonyha, Felfalu, Csíkсомlyó, Szárhegy, Ditró, Alfalu, Remete, Toplica, Tölgyes, Görgényszentimre, Gyulafehérvár, stb.). Azonban az örmény nagyállattartók és marhakereskedők, a nagy tőkével rendelkezők a kitelepülés másik irányát választották: a magyar Alföldet. A jogi integráció (1776-tól) lehetővé teszi a földbirtokszerzést, ezáltal maga után vonja a területi mobilitást. Egyre nagyobb számban települnek be Magyarországra örmény kereskedőcsaládok.

A szétáramlás nem pusztán a kereskedelmi hatókör kiterjesztéséhez vezetett, nemcsak gazdasági nyereséget szolgált, de hosszú távon az örmény közösség asszimilációját eredményezte. A szekundér közösségek asszimilációja még gyorsabban megtörtént, mint az erdélyi primer közösségeké, amelyek örmény templommal, és a XIX. század közepéig örmény iskolával is rendelkeztek. (Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a szekundér közösségek tehető örmény családjai anyagilag segítették a primer közösségeket, ami azt jelenti, hogy intenzív kapcsolatot tartottak fenn velük, amely az örmény identitásuk időnkénti reprodukcióját is szolgálta.)

Nyilván sokkal többet írhatnék az Erdélyben élt örmények Magyarországra való betelepüléséről, a beolvadásukat elősegítő körülményekről, a nyelvvesztésről - de itt csak történeti időhatárokról kívánok szólni. A magyar-örmények (ahogyan magukat nevezik) mai magyarországi csoportját többé-kevésbé ezen áttelepült családok leszármazottjai alkotják. A csoport nem nevezhető etnikai csoportnak, kötődésük az örmény őshazához mitikus-szентimentális, referenciális. Annál erősebb viszont a 'kis őshazához', Erdélyhez való kötődés. Nem beszélnek az örmény nyelvet: de tudatában vannak örménységüknek 770 év után is. Nem érintettek a genocídiumban, és az összetartó erőt náluk nem az örmény nyelv, hanem éppen annak hiánya jelenti. Ezért inkább az erdélyi magyar-örményekkel tartanak fenn intenzív kapcsolatot, mintsem a saját országukban élő örmény anyanyelvűekkel. Örménységük szituatív, a csoportszerkezet amorf, nagy lazaságot mutat. A szituációtól függ, hogy valaki, akiben él valamiképpen az örmény származás tudata, éppen örménynek vagy magyarnak vallja magát. Egy külső példával szemléltetném ezt: Gyergyószentmiklós az 1993-as romániai népszámlálás szerint 3 örményt számlál. Ez nem azt jelenti, hogy az örmények kihaltak vagy elmentek innen. Csupán azt jelenti, hogy az én önmeghatározása a környezettől függő, viszonylagos. Az emlékeztetéstől függően kerül előtérbe a magyar-örmények örménysége avagy magyarsága, időlegesen megváltozik az identitás-összetevők aránya - de nem függesztődik fel egyik identitás-összetevő sem. Ezért a magyar-örmények identitását ma leginkább pozicionálisnak nevezhetjük, *Clifford Geertz* műszavával élve. (Sejtelmem szerint a másik örmény csoport, az örmény anyanyelvűek csoportja ezt a pozicionális identitást nevezi szimpatizáns örménységnek, helytelen terminológiával élve, ugyanis ez a megnevezés eleve kívülállóságot feltételez.) A magyar-örmény közösség az identitás reprodukcióját nem kívülről várja, hanem igyekszik a csoport potenciális tagjainak örménység-tudatát felerősíteni: ez napjainkban egy visszaarmenizálódási-folyamatban csúcsosodik, amely igen hasonlatos a XIX. század végi armenizmus mozgalmához, ezért neoarmenizmusnak nevezném.

A második betelepülési hullám Magyarországra az 1915-ös törökországi események következményeként történt meg, megalapozván a másik magyarországi örmény csoportot: a genocídiumot túlélők leszármazottai még ma is beszélnek (és használják) az örmény nyelvet. Az örmény anyanyelvűek csoportjának önreprodukciója ellentétes irányú a magyar-örményekével: menekültek befogadása által bővül és erősödik a közösség. Elszórtan a második világháború után is érkeztek ide örmények, de a betelepülés még napjainkban is folyik, itt főleg a 20 éve a Kaukázusban dúló polgárháborúktól menekülőkre gondolok: ők ugyancsak az örmény anyanyelvet beszélők etnikai csoportjához csatlakoztak. E csoport tagjai természetesen csak azokat tartják maguk közé tartozónak, akik bírják az örmény nyelvet, meghúzván így saját határaikat. A nemzeti kisebbségekre jellemző önvédelmi gesztus ez - az évszázadok óta üldözött örmény nép érzékenysége különösen kiéleződött ilyen típusú defenzióra. Csoporthatár-jelző az apostoli vallásban való közösség, de még inkább a genocídiumban való érintettség.

Az alapvető kulturális különbség tehát a nyelv birtoklása vagy nélkülözése: ez húzza meg a választóvonalat a két csoport között, ez jelzi különállóságuk határait. Megfigyelésem szerint a keleti örmények csoportja a magyar-örmények minden megnyilvánulását az idegen társadalom asszimilációra való törekvéseként élék meg. Defenzív kisebbségi politikával állunk itt szemben: elhallgatni, nem venni tudomást azokról a megnyilvánulásokról, amelyek valamiképpen az etnikai csoport kontinuitását veszélyeztetik, amelyek az asszimiláció számukra negatív példáját idézik fel.

Kétlem, hogy manapság, amikor a kozmopolitizmus, a globalizáció mindenki számára ismerős fogalmak, létezne olyan felnőtt ember, aki nem értené meg a pozicionális identitás fogalmát, még ha magát a kifejezést nem is hallotta. Például a franciaországi örmény diaszpórában a genocídium után betelepült örmény családok leszármazottai már a második generációtól franciának vallják magukat, s csak szűk körben, ha a téma úgy hozza, akkor örménynek. Ez nem csupán annak tudható be, hogy Franciaország nemzetállam, s minden állampolgára francia, hanem itt is a pozicionális identitás példájával találkozunk, akár csak az erdélyi vagy magyarországi magyar-örmények esetében. A genocídium 1915-ben csúcspontot ért el, az örmények többé-kevésbé ez idő tájt kényszerültek menekülni Törökországból. Az erdélyi örmények ősei viszont az 1239-es tatárdúlástól menekülve hagyták el az örmény területeket, a nyelvet mégis csupán a XIX. század közepén vesztették el, annak ellenére, hogy a kereskedőknél az üzletmenet megkívánta, hogy a többi népcsoport, a klientúra nyelvét beszéljék. Ezért kicsit más itt a helyzet, mint abban a „nagyon egyszerű példában”, amelyet Avanesian Alex az interjúban felemlített a határon túli magyarokkal kapcsolatban (Vö. „*Egy nagyon egyszerű példa, nagyon furcsa lenne, ha a határon túli magyar szervezetek képviselői nem beszélnének magyarul, hanem tolmácson keresztül tárgyalnának a magyar kormánnyal. Ugye, ez elképzelhetetlen?*”) Ezen a ponton egyet kell értenem vele: igencsak elképzelhetetlen ez az állapot. A trianoni szerződés ugyanis 1920-ban volt, és területeket csatoltak el Magyarországtól, hogy más országokhoz csatolják őket: a határon túli területek magyarjai egyrészt nem vándoroltak el egy másik kultúrába, hanem területileg ugyanott maradtak; másrészt a nyelvvesztés ennyi idő alatt nem történhetett meg, még a sporadikus vegyes házasságok és a társadalmi érvényesülés érdekében megtett egyéb lépések által sem (pl. a magyar gyermekeket román iskolába járatják, de otthon magyarul beszéltek). Szerintem ezt a példát szintén át kellett volna gondolni, inkább az éveket, mintsem az örményeket számlálgatva.

Ki lehet örmény? - a kérdésre nincs egzakt válasz, tehát a problémára nincs megoldás. Mindenki örmény, akiben él bármilyen mértékben is az örmény származás tudata: bármilyen külső definíció erőszak lenne, a személyi szabadság korlátozása. Senkinek nincs joga elvitatni az egyes egyén identitását, bármilyen törvényre is hivatkozna, bármilyen megszorító intézkedéseket is szorgalmazna. Ugyanis itt nem csupán számokról, hanem érző emberekről van szó, akiknek talán az álmaikat töri össze egy-egy ilyen kirekesztő megnyilatkozás.

* * *

Dr. Issekutz Sarolta

Örményország 2006. október 27-november 3.

„Az őshaza nagy szeretettel fogadja az erdélyi örmény diaszpóra képviselőit”

Beszámoló

Dr. Issekutz Sarolta, mint a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, továbbá a II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke, valamint *Kátainé Szilvay Ingrid* fővárosi képviselő, mint tolmács vett részt a hivatalos látogatáson.

Anahit Simonján, az Örményország-Magyarország Egyesület elnöke szervezte meg a protokoll látogatásokat és programokat számunkra, az eddigi gyümölcsöző együttműködésünk alapján. Megköszönjük nagyszerű szervezését és eredményes munkáját, odaadását.

Hivatalos látogatást tettünk a Jereváni Tudományos Akadémia Történeti Intézetében, ahol prof. *Dr. Asoth Melkonian* igazgató átvette az újabb könyvadományokat, melyek a 2005. májusi első nagy könyvadomány átadása óta születtek a közösség által, illetve közösségeink anyagi segítségével. Este vendégei voltunk a Kaukázus Étteremben, ahol örmény ételkülönlegességeket kóstolhattunk meg örmény népi tárgyak és népzene hangulatával fűszerezve.

Jártunk a Jereváni Főpolgármesteri Hivatal főpolgármesterénél, *Zakharian Jervánd* úrnál is, akivel az együttműködés lehetőségeiről tárgyaltunk. Végigvezettek a csodálatos, új épületegyüttesben, majd felvittek a kb. 130 méter magas toronyba, ahonnan bámulatos körpanoráma tárult elénk, a fenséges Ararát-tal. Az épület egyik szárnyában foglal helyet a Jereváni Történeti Múzeum, melynek 75 éves évfordulójára egy nagyszerű kiállítást is rendeztek konferencia kíséretében. Köszönet érte, hogy ezt is megtekinthettük.

Az Örmény Nemzeti Könyvtár igazgatója, *Davit Sargsyán* már régi ismerősként fogadott. A könyvadományunk itt is hasonló hatást váltott ki, mint a 2005-ös találkozásunkkor. Este az Örmény Népi Együttes nagyszerű műsorát láthattuk az Operában.

A Matenadaran Kéziratgyűjtemény igazgatója, *Szen Arevsatjan* úr átvette az adományba vitt két db vatikáni örmény kódexmásolatot bekötve (Codex Vaticanus Armenus Nr. 24 és 25), amelynek első darabját (Nr. 32.) 2005. októberében adtuk át. Ide is elhoztuk a fenti közgyűjteményeknek már átadott könyvcsoomag adományt is. Az igazgató régi barátként, a Matenadaran Baráti Köre tagjaként fogadott bennünket és ismét kinyilvánította nagy elismerését az erdélyi örmények kulturális missziója iránt. Jerevánból nem jöhettünk el úgy, hogy ne tegyünk látogatást *Artashez H. Blurtsyan* úrnál, Magyarország tiszteletbeli konzuljánál is.

Az egyhetes út alatt módunk volt ellátogatni a Világörökség részét képező Haghpat és Szanahin kolostoregyüttesbe, mely 1.000 méter magasan, csodálatos hegyek környezetében fekszik. Voltunk a Szardarapati Néprajzi Múzeumban, ahol hivatásos tárlatvezető ismertette meg velünk az igen gazdag örmény néprajzi gyűjteményt, a népszokásokat. Ugyancsak megtekintettük a Jereváni Néprajzi Múzeum szép gyűjteményét.

Meglátogattunk egy örmény festőművészt - *Gevorg Harutjunjant* – műtermében, továbbá megtekintettük a franciaörmény művészek által kiállított modern képképzőművészeti galériában a Franciaországi örmény év keretén belül.

A látogatás záró eseménye a Nemzeti Könyvtár igazgatója által megszervezett könyvbemutató volt a Nemzeti Könyvtárban, ahol nagyszámú szakmai érdeklődő és rádió, újságrporter, TV kamera volt kíváncsi a rögtönzött kiállításon bemutatott, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által eddig adományozott könyvekre, az örmény kultúra és az őshaza megismertetését célzó tevékenységünk bemutatására. Az előadást *Issekutz Sarolta* tartotta, a kérdés-feleleteket színesítette *Kátainé Szilvay Ingrid* műsora, melyben erdélyi örmény dialektusban énekelt örmény húsvéti dal, magyar népdal és székely népdal egyaránt szerepelt, igen nagy sikerrel.

Ezen látogatásunk is bizonyította, hogy az őshaza nagy szeretettel fogadja az erdélyi örmény diaszpóra képviselőit, elismeri az örmény kultúrához, az őshazához való ragaszkodásukat mindannak ellenére, hogy az ősök nyelvét már elveszítették.

(A cikk szerzője az EÖGYKE, és a FÖÖ elnöke)

* * *

Szilvainé Kátay Ingrid

Szajat-Nova nyomában,
avagy utazás Szanahinba és Haghpatvankba

A legenda szerint Szajat-Novát egy szerzetestársa megróttá amiatt, hogy mindig csak a szerelemről énekel. Az asug azzal érvelt, hogy felszenteléskor a csuhája alatt volt a kamancsája, így elválaszthatatlan hű társát, a hangszerét is az Úrnak szentelte.

Ha léteznek véletlenek, úgy ezt is annak nevezhetjük: éppen 2006. november 1-jén vezetett utunk Észak-Örményország Lori tartományába, a grúz határ közelében mintegy 1000 méter magasan fekvő X.

századi kolostor-együttesekbe, Szanahinba és Haghpatvankba. E napon a mi kultúrkörünkben halottainkra emlékezünk, így keresve sem találhattunk volna a múltba-révedésre alkalmasabb helyet ezeknél az ősi szent helyeknél. Gyertyáink kicsiny fényei abba a dimenzióba világítottak be, ahol testi és szellemi felmenőink örök lakhelye található, ahol az időtlenség az úr.

A X. században a Szanahin-kolostor Örményország szellemi központja volt. A kolostorhoz vezető zárandokút egy kő-vadmacskákkal díszített XII. századi hídon keresztül halad, mely a Debed folyót íveli át. A *Grigor Magisztrosz Pahlavuni Akadémia* egyetemi szintű tanintézmény volt valaha, ahol a korabeli tantárgyak mellett orvostudományt is oktattak. *Teodorosz, Vardan és Anania*, messze földön híres tanárok oktatták a tanulni vágyókat. Az örmény királyokat külhonban mindig szanahini tudós szerzetesek képviselték. A műemlék-együttes a *Szurb Asztvacacin* (Szent Istenszülő) templom épülete köré tömörül. A X. századi Szurb Grigor-kápolna, s az e korból való Akadémia, az 1063-ban épített könyvtár, az 1181-ből való mellékoltár és a XIII. században épült harangtorony organikus egységet alkot, dicsőítve a korabeli mesterek alázatát a természethez, elődeik alkotásaihoz és a mindenkori harmóniához. A templom falain állat- és emberfejeket ábrázoló reliefek és freskók nyomai láthatók. Az idők folyamán többször alakították át. 1652-ben *Szárkisz* mester új kupolát emelt rá. Az *Amenaprkics-templom* a Lori Királyság főtemplomaként szolgált a X. században. Keleti homlokzatán *Kjurik* és *Szmbat* királyok domborműve látható. A *Hranus* királynő parancsára épült könyvtárban a kéziratok tárolására szolgáló falmélyedések káprázatos kőfaragványai egyszer sem ismétlik önmagukat. Lábaink világi és egyházi előkelőségek sírköveit tapodják. A *Zakarida* családból származó *Nardzsisz* hercegnő itt lelte örök nyugvóhelyét. A templom öre, egy széparcú, nyúlánk, törékeny, gyönyörű szemű öregasszony, elvezet egy sírkövhöz, ahol a helyi hagyomány szerint az örmények trubadúrja, a fényes-emlékű asug-költő, *Szajat-Nova* sírja található.

Szajat-Novát eredetileg *Harutjun*-nak hívták, itt Szanahin-ban 1712-ben látta meg a napvilágot, és itt tanult a kolostor falai között. Ő az a mesterdalnok, akit több nemzet tekint saját klasszikusának. Igazi reneszánsz-személyiség, aki az akkori közel-kelet lingua franca-ján, azeri nyelven szintúgy dalolt, mint örményül, grúzul és perzsául. Az asugok legmagasabb kasztjában, az udvari dalnokok sorában ő volt az első. A hagyomány szerint, *Irdkli* király húga, Anna hercegnő iránti olthatatlan szerelme ihlette örökérvényű verseinek komponálására. Valószínűleg ezért vált kegyvesztetté az udvarnál, s ezért kellett szerzetesi csuhája alá rejtenie kamancsáját. Száműzetése helye Haghpat kolostora lett, ahol évtizedekig élt.

A két kolostor-együttes valami rejtélyes oknál fogva párost alkot. Akár ikerpárként is definiálhatjuk. Mindkettő egyházi és szellemi centrum volt, ugyanakkor Armenia uralkodói megkülönböztetett figyelemmel viseltettek Haghpat iránt olyannyira, hogy tisztán világi célokat szolgáló épületeket is építettek köré, úgy mint a királyi fogadócsarnok, az 1257-ben emelt *Hamazaszp*, ami valóságosan is betöltötte funkcióját. 1025-ben épült az *Asztvacacin-templom*, 1005-ben a *Szurb Grigor-templom*, a X. századi könyvtár, a kolostori ebédlő, 1245-ben a harangláb és a fürdő. Hajtűkanyarokon vezet az út fölfelé a hegyre. Kicsiny falu veszi körül a kolostort. Igazi időutazás ez. Az archaikum fuvallata oly erős és élő, hogy lelkünket éri. Talpunk alatt kopott sírkövek százai. És egy alatt - a helyiek szerint - csodált dalnokunk, *Szajat-Nova* nyugszik. A faragott kővön ember látható könyvvel és kamancsával. A hangszer nyaka lefelé csüng, jelezve, hogy pengetője már más dimenziókban szólaltatja meg. A templomra vigyázó bácsi újabb verziója szerint Tifliszben temették el a dalnokot, amikor a perzsa Aga Mohamed kán betörésekor áldozatul esett a mézszárlásnak. Ugyanez a bácsi azt is elmondta nekünk, hogy 1969-ben, amikor *Szarkisz Paradzsanzjan*, az akkor még elhagyatott kolostorban forgatta *Szajat-Nova*-ról szóló, „*A gránátalma színe*” című filmjét, a XX. századi filmrendező-asugnak is megvolt a maga verziója elődje haláláról, mely meglehetősen prózai dimenziókba helyezte a talányos történetet. *Paradzsanjan* helyszín-választása sem véletlen, hisz ő is velejéig örmény volt, ugyanakkor egyetemes művész, így leforgatott filmjei a szovjet elnyomás alatt mégis megszülethettek. „*A gránátalma színe*” volt az egyetlen örmény témájú alkotása, míg a többi mind-mind más nép lelkének állít emléket. A zseniális filmrendező mindig örményül élt, bárhol is legyen a világban.

Emberemlékezet óta a források szent helyeknek számítanak. Az életadó víz fölé szokás volt kis épületet emelni. A földbe ágyazott égetett agyagcsöveken áramlik ma is a víz az 1258-ban épült „forrásház”-ba. Feliratából tudjuk, hogy *Hovhanesz* kolostorfőnök rendeletére építették. Ma is ugyanabból a vályúból isznak a szomszédok, csodatevő és gyógyító erejét ma is éppúgy tapasztalhatják az arra vetődő vándorok, ahogyan mi is.

Délután visszafelé indultunk. Jerevánig 178 km-t kellett megtennünk. Utunk Vanadzoron és az 1988 december 7-i földrengésben teljesen megsemmisült Szpitak-on keresztül vezetett. Elhagyott gyártelepek, szemét és nyomor. Az emberek errefelé a legszebbek - idegenvezetőnk szerint. Túl nagy a kontraszt a

múlt fensége és a ma sivársága között. Közhely, de ideülő: vajon mit hagy maga után a X. század a jövő zarándokainak? Talán csak a szemek vigasztalnak. Ugyanolyan mélytűzők, fájdalmasan szépek és talányosak, akár a régi ábrázolásokon.

A tűzimádó, nomád *jezidik* falvai a 4000 m magas Aragac-hegység lábainál terülnek el. A vidék kietlen. Csoda, hogy ember megélhet ezen a földön. Síremlékeik igazi kis palotáknak tűnnek nyomorúságos házaikhoz képest. A túlvilág minden reményük. Jezidik nemcsak Örményországban élnek, hanem szerte a régióban. Megtudjuk, hogy Arménia népességének 95 %-a örmény. Ez az arány a földrengés, a Karabagh-i háború és a gazdasági blokádnak után állt be.

Estefelé - épp csúcspontokra - érünk a fővárosba. Régi, még régebbi és vadonatúj kocsimárkák kavalkádja halad sajátosan értelmezett közlekedési szabályok között. Mi az, ami ebben a globalizálódó és uniformizálódó világban megmaradhat? Bízunk abban, hogy a lélek pusztíthatatlan...

* * *

Jánosházy György

Örmények

*Elvesztették az édes, ősi nyelvet,
a sziklabástyás, szőlős őshazát,
de mély szemükben még az elfelejtett
Ani romtemploma, az Ararát*

*Hava dereng, felkődlik benne néha
a holocaust iszonyata, parázs
gyűlölség réme, hontalanság néma
fájdalma, szégyen, s megaláztatás,*

*otthon maradt testvérek sorsa, gondja,
kiknek vérét ontják most is naponta –
de szemük éjén mosoly villan át,*

*ha képzeletben meghitt, régi porták
felől örmény szelek orrukba hordják
a nyárson sült bárány illatát.*

* * *

**Áldott Karácsonyi Ünnepeket és Boldog 2007-es Új Esztendőt
kívánunk minden kedves olvasónknak.**

(A Szerkesztőség)

* * *

*Köszönetet mondunk a Budapest Főv. XI. kerület **Újbuda Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak** a 2006. novemberi füzetek nyomdaköltsége támogatásáért.*

*Köszönetet mondunk **Bence-Brückler Endre** egyesületi tagunknak 4000 Ft, valamint Dr. Kalapáthy Karolina 10 000 Ft adományért, amely összegeket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület működésére adományoztak.*

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarul író örménymagyarokról

6. rész.

Ebben a részben idézek a már említett Magyar Városok című könyv (VI. rész, 1941) személyi adat-tárából, amit *Breuer Böske* néni leveléből idézek, kiegészítvén *Péter H. Mária* könyvét, melynek cí-

me: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai (Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2002.), valamint olvashatunk a családi krónikákból is.

„*Breuer Gyula* nemes, sóelosztó. Született Hadadon, 1897-ben, gölnicbányai eredetű családból” - tudtuk meg az előző részből. Régebben használta a család a gölnicbányai előnevet, amikor még bányanagy volt a máramarosi Felsőbányán az egyik ős, akinek 1822-ben Nagybányán született fia, Pál 1851-ben szerzett gyógyszerészi diplomát a pesti egyetemen, majd Magyarlápásra került.

Magyarlápason nagy tekintélynek örvendett az örménymagyar *Voith* család, erről már az előző részekben is olvashattunk, valamint azt is megtudtuk, hogy a templom oltárképét Nagybányán *dr. Donogány Jakab* és édesanyja *Voith Juliánna* vásárolták és adományozták.

A szülők tehát ismerhették egymást, és valószínű, hogy az ifjú diplomás gyógyszerész azért jött Magyarlápásra, hogy feleségül vegye *Voith Máriát*, *Voith Jakab* gyógyszerész lányát. Nem biztos, hogy valóban diplomás patikus volt *Voith Jakab*, lehet hogy csak gyakornoki tanfolyamot végzett, de hogy gyógyszerészi feladatokat is ellátott, az biztos, mert mind a népi-, mind a családi emlékezet így tartotta számon.

Mindenesetre mellékelem anyai dédszüleim házassági anyakönyvi kivonatát, melyen *Voith Jakab* úr, mint postamester szerepel. Máshol is előfordult Erdélyben, hogy a gyógyszerész a postamesteri teendőket is ellátta.

Ez a házasság, mint látjuk 1868 nyarán kötötték, az 1851-ben diplomázott *Breuer Pál* már átvehette az érdemi gyógyszerészi munkát *Voith Jakab*tól, másrészt ez lehetett az ifj *Voith Jakab* is, aki a gyászjelentésen mint *Voith F. Jakab* szerepel, az elhunyt testvéreként. Mindenesetre gyógyszerértörténeti tény, hogy Magyarlápason az első nyilvános polgári gyógyszerterát 1854-ben Szarvas néven nyitották meg, s ugyanebben az évben kötött házasságot *Breuer Pál* és *Voith Mária*. E frigynek köszönhetően héttel szaporodott a magyarlápósi örménymagyarok száma.

Első gyermekük ifj. *Beuer Pál* Magyarlápason született, majd Pesten tanult, ahol gyógyszerészi oklevelét 1878-ban kapta meg, 22 évesen. Pályájáról azonban - írja Péter H. Mária, nincs adatunk. A család ma is Lápóson élő tagja úgy tudja: *Pál* katonagyógyszerész lett, de aránylag fiatalon, család és utód nélkül halt meg. Öccse *Breuer Gyula* még az ifjúkora sem érte meg, gyermekkorában megpihent. A harmadik fiú *Breuer Zsigmond* 1859 július 16-án született szintén Magyarlápóson. 1874-ben már gyakornok *Szendy János* gyógyszerterában, de magántanulónként folytatja iskolai tanulmányait. 1877-ben érettségizett Máramarosszigeten, majd 1878 őszén beiratkozott a budapesti egyetemre, ahol minden szigorlatát kitüntetéssel tette le. 1879-ben már gyógyszerész önkéntesként katonai szolgálatot teljesített, majd tartalékos hadnagyi rangban leszerelték. 1880-ban - édesanyja halálának évében -, kapja meg gyógyszerészi oklevelét, és ez év október 15-től apja magyarlápósi gyógyszerterában okleveles segédként dolgozott 1886 október 10-ig. Ezután bérbe vette a családi gyógyszerterát 1892 augusztus 10-ig, 1892 és 1897 között pedig ő a tulajdonosa. Közben megházasodott, feleségül vette *Weiss Klotildot*, a zilahi *Oroszlán* gyógyszerter gyógyszerésznének lányát. Még Magyarlápóson született *Kálmán* nevű fia, aki később szintén gyógyszerész lett. 1897. október 1-től Zilahra telepedett át családjával, és itt bérelte az *Oroszlán* nevű gyógyszerterát, mely akkor még *Weiss Samu* (oklevél: 1844 Bécs) gyógyszerész özvegyé volt, de 1899. május 8-tól átment az ő tulajdonába.

A köz-és az egyesületi életben tevékenyen részt vállalt. 1922-ben a Szilágy megyei Gyógyszerészek Szindikális Kamarájának volt elnöke, a Romániai Gyógyszerészek Általános Szövetségének erdélyi és bánáti Tagozatában a Szilágy megyei kerület elnöke 1923-tól, majd e tisztségből való visszavonulásakor örökös díszelnöknek választották meg. 1924-ben pályára lépésének ötvenéves jubileumát ünnepelték kártársai, s az akkori szaklapokban méltó módon megemlékeztek tevékenységéről. 1927 november 28-án hunyt el, hatvannyolc éves korában.

A következő gyermek végre egy kislány *Breuer Izabella*, az egyetlen leány a hat fiú mellett. Róla a gyászjelentésen kívül még egy apró utalásból is tudomást szereztem. Édesanyám Magyarlápóra vonatkozó emlékeinek egy részét ugyanis kisebbik lányom hangszalagra rögzítette, és leírta. Ebből idézek: „A Nagypám nem tudom hogy kapta a nemességet, de úgy hívták, Vásárhelyi Kerekes Lajos. Ősei is a Kézdivásárhelyi, Vásárhelyi előnevet használták. Édesapám nem használta, de nagytata céhmester volt, s neki volt egy ezüst pecsétgyűrűje, s az iratokat azzal, s spanyolviasszal pecsételte le.

Nagypám, Vásárhelyi Kerekes Lajos elvette *Szabó Karolinát*. Ő félszász leány volt, a gyógyszerésznél volt nevelőnő a kislány mellett. Szászrégeni származású, s neki is volt nemesi előneve, Kolozsvári *Szabó Lina*.” Úgy látszik kedvelték a szobalány-nevelőnőt a gyógyszerészek, s elvállalták dédszüleimnél a nász-

nagyságot, főleg mert a vőlegény násznagya maga volt az erdélyszerte ismert Séra György tanító úr, amint ez kiolvasható a házassági anyakönyvi kivonatból.

Breuer Izabella Nagyilondára ment férjhez, Horváth Gyula ottani postamesterhez. Megjegyzendő, hogy ott is számos örmény család élt.

„Ez a kép 1932-ben készült. A menyasszony Breuer Izuka néni - a Rudi bácsi (Breuer Rudolf, akit a család kitagadott, mert színésznőt vett feleségül) lánya. Őt örökbe fogadta Nagypám nővére, Breuer Izabella néni és férje Horváth Gyula bácsi, a nagyilondai postamester. A vőlegény Cimpianu Jancsi bácsi (sokáig elleneztek a házasságot) mellette Izabella néni látható, - tipikus örmény vonásokkal, majd Horváth Gyula bácsi, Izabella néni férje, illetve a Nagyanyám bátyja. A társaság minden tagja - kivéve a vőlegény édesanyját, a kendős nénit -, Breuer, Voith és Horváth. A felső sorban balról a második férfi Dr. Horváth Endre itt még fiatal, a marosvásárhelyi 2-es számú klinika aligazgatója, belgyógyász szakorvos, szívspecialista volt. 2002-ben 90 évesen halt meg Marosvásárhelyen. Családjával tartjuk a kapcsolatot" - írja kedves levelében Böske.

(Érdekességként megemlítem, hogy *Bernády Dániel*, a híres-neves marosvásárhelyi polgármesternek *Bernády Györgynek* édesapja Magyarlápóson, id. Breuer Pál Szarvas gyógyszerárában gyakornokoskodott, amikor családja Oláláposról, ahol apja kincstári bányászorvos volt, odaköltözött. Az ifjú megkedvelte ezt a pályát és később a pesti egyetemen gyógyszerész diplomát szerzett. Fia György, a későbbi legendás polgármester szintén patikus lett, 1886-ban szerezvén diplomát, ugyancsak a budapesti egyetemen. A Bernády családnak folyamatosan kapcsolata volt örmény-magyarokkal, érdemes lenne utána nézni e kapcsolatoknak.)

Egyelőre elköszönök. Minden kedves tagtársunknak, olvasónknak kívánok áldott Karácsonyt, bort, bűzát, békességet, de legfőképpen egészséget, s ha a Jóisten is úgy akarja, jövőre folytatása következik.

(*Folytatjuk*)

* * *

Molnár József

Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai

2. rész

És akinek örmény betűit szerinte a francia királyi nyomdában készített örmény könyvek nyomásához használták. Sokan tudni vélik, hogy *Róbert Granjon* római tartózkodása idején, 1578-ban Ferdinando Medici kardinálisnak a keleti betűk közt örmény betűket is metszett, és ez képezte alapját a Propaganda Fide nyomdájában használt későbbi örmény betűeknek. Ez a kérdés mindmáig nincs megoldva. Lehetséges az is, hogy az 1723-ban készült örmény ábécé betűit ugyan az a névtelen betűmetsző, a „tedesco” készítette, aki a Propaganda Fide-nek az első grúz betűket véste. Minthogy a XVI. század első felében röviddel az első velencei örmény nyomda után egymás után keletkeztek a földközi-tengeri kikötőkben az újabb nyomdák, ezek is bizonyára a velencei betűmetszőkkel készítették betűiket, vagy a velencei matricákról öntették. A betűk összehasonlítása örmény részről eddig még nem történt meg. Annyi bizonyos, hogy az első örmény betűk metszőinek neve nincs felderítve. Az első betűmetsző, akinek neve - ha személyére különös figyelmet sokáig nem is fordítottak az örmény kutatók - bekerült az örmény könyvnyomtatás történetébe, a holland *Christoffel van Dyck* volt. Maté Dzareci, Avedisz és Voszgan püspök megrendelésére ő metszette negyven évvel Misztótfalusi előtt az amszterdami örmény könyvnyomda betűit. Misztótfalusi jól volt informálva van Dyck személyéről és munkásságáról, tudta, hogy az a mester (a nevét ugyan nem említi), „aki régebben az örményeknek készített betűket, noha nem ő volt az első, de elsőnek készítette a legjobbakat, megkívánhatta magának a megbecsülést, és mint második *Evander* el is érte, hogy nevérel megemlékezzenek az ő betűivel nyomtatott könyvekben.” Kívánsága teljesült is. A *Dareci-Awetisz* nyomdában 1661-ben 2700 példányban kinyomtatott zsoldáros könyv kolofonában olvasható, hogy „*Fondik Krisztofl nagy ügyességgel és igyekezettel készítette acélból és rézből a betűtípusokat.*” (A „betűöntő *Krisztof*, vagyis *Christoffel van Dyck*) *Ch. Enschede* a „*Fonderies de caractères*” című művében hivatkozik van Dyck és Dareci (Avac) örmény nyomdász között 1658-ban kötött szerződésre, melynek szövege később 1924-ben a *Bibliothèque* 30. lapján meg is jelent.

A XVII. században sok örmény kereskedő telepedett le Új-Dzsulfából Amszterdamban. Az élénk kikötővárosból szövetekkel, bersteinkővel látták el a levantei városokban élő örmény kereskedőket, akikről Ázsiából pedig selymet és drágaköveket hoztak Amszterdamba. A város vallásszabadságot biztosított a monofizita irányzatú vallásuk miatt a katolikus területeken eretneknek tekintett egyházuknak. Idővel pol-

gárjogot is kaptak a várostól, melynek keleti részében, a mai vasútállomástól nem messze valóságos örmény negyed keletkezett. Misztótfalusi amszterdami éveiben a Dijkstraaton, majd később a Boomslooton örményszertartású templomot is építettek. (Az utcák mind a mai napig megtartották nevüket.) Az első örmény nyomdát Amszterdamban *Máté Dzareci* alapította „*Szent Ecsmiadzin és Szent Szagisz*” néven. Dzarecit az örmény egyház feje, *Csughajeci Jakab* katolikosz küldte Hollandiába, hogy ott a szent könyvek kinyomtatása céljára nyomdát alapítson. Az örmény Szentírást akarta kinyomtatni, de az addig elkészült betűtípusával 1660-ban bekövetkezett haláláig csak a „Jézus az Atya egyszülött fia” című könyvet sikerült kinyomtatnia. Halála után a nyomda ügyeinek irányítását G. Avedisz kereskedő vezette, majd 1662-ben Avedisz öccse, Voszgán érsek vette kezébe és nagy lendülettel látott munkához. Voszgán nem volt megelégedve Cristoffel van Dyck első két betűtípusával, mint az általa nyomtatott Breviáriumának kolonfonjában olvasható is, mert „nagyok és nem megfelelőek” voltak. Ezért bátyjának, Avedisz Jerevancinak költségével új betűket metszetett van Dyck-kel és ezzel nyomtatta ki Breviáriumát. *Haiman György* feltételezése szerint azért is kellett újabb betűket metszetni, mert az említett két betűtípusból addigra valószínűleg csak az egyik készült el. (A „Jézus, Isten egyszülött fia” című könyvében csak egy típus van nagy és kis betűkkel.) A második betűmetszésével kapcsolatban Voszgán érsek elmondja az 1664-ben nyomtatott Hymnáriumának kolonfonjában, hogy mindjárt Amszterdamba érkezése után notrgir (kurzív) betűket is metszetett, melyek 1662-ben négy hónap alatt el is készültek. Ezeket később fel is használta az 1666-ban nyomtatott, később híressé vált Bibliájához, melyet azóta is „Voszgán Biblia” néven emlegetnek. Hét évi amszterdami működése alatt Voszgán érsek kilenc könyvet nyomtatott, az örmény könyvnyomtatás kilenc remekét (*Schütz Ödön* még tizenhat könyvet említett, de *Fogolyán Miklós* szerint ez tévedés), melyeknek alapján betűit is „Voszgán betűnek” nevezik. Voszgán érsek hétévi amszterdami tevékenység után társával Garabed vardapettel 1669-ben elhagyta a várost. Lehet, hogy ebben anyagi nehézségek is közrejátszottak, de valószínűbb, hogy a könyveknek Szmirnába szállításának útját akarta megrövidíteni, ezért IV. Djughajezi katolikosz megbízásából először Livornóba költözött, de ott nyomdája csak három évig működött. Megszűnésének ismét lehettek anyagi okai is, de elképzelhető, hogy felülről is akadályokat gördítettek eléje, mert ekkorra már Ferdinándó liberális kormányzását felváltotta III. Cosimo és anyjának a bigott szerzetesekre támaszkodó uralma. A szerzetesek önkényeskedése és a befolyásukra megerősödött katolikus cenzúra is közrejátszhatott abban, hogy Voszgán áttelepedett Marseille-be, a Földközi-tenger nagy francia kikötőjébe, mely ekkor szintén nagy örmény kereskedelmi központ volt.

Voszgán érsek 1673-ban meg is kapta XIV. Lajostól nyomdaalapításra az engedélyt, sőt Colbert támogatásával még a királyi betűöntőde szolgálatait is igénybe vehette. De alig egy évvel később itt is megkezdődtek a szokott kellemetlenkedések. Róma (a különben elég jelentéktelen pápa, X. Kelemen idejében) két cenzort küldött a nyakára. Az elsővel még csak elboldogult, mert még könyvet is nyomtatott nála, s talán éppen ezért hamarosan leváltották. Az új cenzor pert indított ellene. A pereskedés nyolc évig tartott, mialatt a nyomda szünetelni kényszerült. Csak 1683-ban nyithatta meg újra Voszgán nővérének fia, Salamon Levonján és *Atrináci Garabed*, aki korábban, mint látni fogjuk, Voszgán bátyjával Avedisszel is együtt működött az első amszterdami nyomdában. Livornóból jövet két évig náluk dolgozott *iMáté Vananteci* is, akivel később Amszterdamban találkozunk, ugyancsak a Róma megbízottjának állandó zaklatása közepette. Örmény történészek szerint Voszgán Amszterdamban, Livornóban és Marseille-ben 26 évi szakadatlan tevékenység alatt 40 könyvet nyomtatott.

Folytatjuk

* * *

Szomorújelentés

Megrendülten tudatjuk, hogy

néhai Kiss Jenő (volt gönci lakos) temetése

2006. november 17-én 11. 30 órakor volt a debreceni Köztemetőben,
végakarátának megfelelően.

A gönci Ravatalozóban november 16-án du. 14 órakor tartották
a temetés előtti búcsúztató gyászszerartást.

Kiss Jenő az Aradi Vértanú, Kiss Ernő családjából származott.

Az Aradi Vértanúk Öröksége Egyesület tagjaként is ápolta családi gyökereit,
s részt vett rendszeresen az aradi ünnepeken.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

* * *

„Megtudtam, hogy az élet semmit sem ér, de semmi sem ér föl egy élettel.”
(André Malraux)

* * *

Kalmár László

Ki volt Czárán Gyula

2. rész

Czárán, a barlangász

Az előbbieken említett „kalauz” arról tanúskodik, hogy Czárán Gyulát nemcsak a felszín látványosságai, hanem a barlangok mélységei is vonzották. Több mint húsz kisebb-nagyobb bihari barlang bejárásához ad útmutatást. Nyelvezete sajátos és találó, egyszerűbb és kifejezőbb, mint a magyar nyelvű szakirodalomban meghonosodottak.

„Báb-oknak nevezem a barlang talajából felnyúló, alulról felfelé nőtt képződményeket (a stalagmitokat). Csap szóval jelölöm azokat, melyek felülről növe lefelé, a barlang mennyezetéről csüngnek alá (stalagtitokat). Azon cseppkő-burkolatok jelölésére pedig, amelyek a barlang falain végigszivárgó vízből képződve, ezeket mintegy páncélszerűleg beborítják, a vért szót használom”

Nevéhez fűződik a Meziádi cseppkőbarlang feltárása, leírása és jelzéssel történő ellátása és első térképe éppúgy, mint a révi Zichy cseppkőbarlang robbantással való járhatóvá tétele és több más barlang első leírása. Meziádon egyes járatoknál betűjeleket is használt. A bny betűk benyitót, zsákutcát, az ü betű üreset, azaz különösebb látnivalót nem rejtő járatot jelzett. A helyes utat irányító nyilak mutatták.

Könyvében tanácsot is ad a barlangok bejárására. Többek között felhívja a figyelmet arra, hogy a „barlangok bejárására a szurokfáklya éppen nem alkalmas: mindent befüstöl s nyugtalan lobogó lánggal ég. Legcélszerűbb a nagy négyágú stearin-fáklya: intenzív, szép, nyugodt világot ad s 7-8 órát eltart, tehát olcsóbb is amannál. De magnézium-szalag nélkülözhetetlen minden barlangnál: e nélkül az alvilág szépségeit felismerni és megérteni lehetetlenség.”

Ezen a vidéken a földalatti (és földfeletti) látnivalók, cseppkő-formák többségének ő a keresztapja. A legtöbb elnevezést a görög-római és a zsidó-keresztény mitológiából merítette. Ezek egy része - annak ellenére, hogy a két világháború közötti és utáni hatalom egyaránt tüzzel-vassal irtotta - a közhasználatba is áttent.

A felszínen is folytatott karszt megfigyeléseket. Közvetlenül a halála előtt - már betegen - ment át a kalugyeri Dagadó forráshoz annak megállapítására, hogy időszakos vagy intermettáló, azaz meghatározott időközökben előtörő, ám télen-nyáron működő forrásról van e szó. 1905. december 14-16. között, a nagy hideg ellenére állandóan a forrás mellett tartózkodott, és azt sikerült megfigyelnie, hogy a forrás minden fél órában most is előtör és visszahúzódik, vagyis nem időszaki, télen is működik.

Czárán, az ember

Gyermeknek jó eszű, szorgalmas volt és szófogadó. E tulajdonságai ifjúkorában is megmaradtak. Hiába szeretett volna mérnök lenni, hiába vonzotta a műszaki pálya, apja kívánságára jogot tanult. Amikor az apja tanulmányai félbeszakítását kérte, zokszó nélkül megtette. A magyaron kívül jól beszélt románul, németül, franciául és olaszul. Széleskörű és alapos klasszikus műveltsége mellett az adott kor természettudományos ismereteivel is rendelkezett. Szerette a zenét, volt egy sajátos hangszere, a néma zongora, amelyhez, ha megfáradt, többször is leült játszani.

Sokan zárkózott különcnek tartották, pedig csak a provinciális földbirtokos élet untatta. Akik a túrák során ismerték meg, legendákat meséltek önzetlenségéről és kedélyes humoráról.

Ismerte és tisztelte a természetet: „... nem szabad az embernek - kultúrájában és ennek haladásában elbizakodva - magát a természettől végképp elszakítani, s nem szabad azzal minden összeköttetést felbontania, hanem ellenkezőleg, testi-lelki parancsoló szükség az Édesanyánkkal az érintkezést mindég fenntartanunk. És mi volna erre jobb és könnyebb mód, mit a természet szépségeit feltárni, megismertetni, azokkal foglalkozni, behatásuknak kedélyünket átengedni, s e benyomásokat gondolat és érzésvilágunk bővítésére és kimélyítésére felhasználni? Hiszen készen ajánlja a szépségeket, mintegy ide kínálja nekünk a jó Anya, hogy vele a természettől és a természetestől való elpártolás szülte bajaink ellen orvosságot, újra meg újra felfrissülő munkaerőt, testi, lelki ruganyosságot, egészséget, vigaszt, megnyugvást, újjászületést, kiapadhatatlan örömforrást nyújtson.”

Rendíthetetlennek tűnt a feltárási szorgalma és munkabírása mindaddig, amíg szívbaja közbe nem szólt. 1906 január 6-án legyűrte a betegség és meghalt. Menyháza fürdő temetőjében helyezték végső nyugalomba. Sok százan kísérték el az utolsó útjára. Nem csak a család, a barátok és tisztelők, a turistatársak, de közeli-távoli falvak lakói is szép számmal. *Szádeczky Gyula*, tudós barátja és nem egy útján társa, így búcsúzott tőle: „... *Nemes életed nem pergett le hiába. Hegy, völgy, erdő, mező és patak századokig büszkén fogja hordozni nevedet, a nép, mely a gyönyörű hegységet lakja, s kit te annyira szerettél, még unokáinak unokáiban is megtartja jószágod emlékét, a kialudt fáklyát, az elejtett hegymászó botot pedig ezer és ezer kar ragadja meg ismét. Lobogtatni fogja a fáklyát, használni fogja a botot nyomdokaidon útmutató-sod szerint mindaddig, míg a természet csodás szépségei lelkesítenek.*”

Feketegránit sírkövén a felirat: „*Csak az hal meg, akit elfelejtenek*”. Kívánom, hogy ez a nagyszerű ember sohase haljon meg.

Felhasznált irodalom: Zárny J.: *A természetjárás apostola*, Papp L.: *A Bihar-hegység meghódítása*, Czárán Gy.: *Kalauz a biharfüredi kirándulásokra*.

Folytatjuk

(Megjelent a *Természetbarát Híradó* Czárán Gyula különszámában, 1997. augusztusi számában)

* * *

Zsiday-Galgóczi Krisztina

Rendhagyó pinceteszt Örményországban, Hajastanban

Borok és emberek a civilizáció bölcsőjéből

Ha nem ismerjük, akkor ránézésre száraz, érdektelen. Aztán, ha kéréget aprólékosan lehámozzuk, varázslatos apró rubinok gyönyörködtetnek minket. Egyedülálló élmény. Gránátalma. Örményország szimbóluma. Miképp a gyümölcsöt hámozva a magvak, úgy tárult fel előttem lépésről lépésre az ország és borai, borászatai, hogy aztán élvezettel habzsoljam, amíg csak lehetett. Ha megkérdeznék, hogy a világon hol ámultam a legtöbbet, azt válaszolhatnám: adjanak egy esélyt Hajastannak!

Isteni elkötelezettségek

Amikor egy államban ilyen fontos szerepet játszik valami, adott esetben a bor, az nem marad ki a mitológiából sem. A főisten, Haldi felesége volt a bor istennője, valamint további három alacsonyabb rangú istenség felelt a metszésért, az érésért és a szüretért, amint azt vendéglátónk kikutatta az ősi feljegyzésekből. A szüret istennője, *Anahit* egy pogány istenség, aki formát váltva a mai napig él. Bár ma Szűz Mária képében ünneplik, az üzenet keveset változott. A termékenységet, a születést ünneplik benne. A régi időkben augusztus tizedike környékén, teliholdkor összejöttek a népek ünnepelni, persze szőlővel, borral. Ezen a napon bárki bárkivel hálhatott. Bár az ilyen orgia hallatán sokan felkaphatják a fejüket, ne feledjük, gyakorlatilag ez biztosította a szétszórta élő nép genetikai frissítését, a deformitások elkerülését. Az istenek után a királyok sem maradtak ki a szőlővel kapcsolatos kötelező teendők alól. Két előírt feladata volt minden uralkodónak. Templomok építése, vagy legalábbis renoválása, és új borászatok, szőlőültetvények létrehozása.

Ez utóbbi mindig a feleség, a lánygyermek, esetleg az anya után kapta nevét - a szeretet és megbecsülés legnagyobb jeleként. Ugyanakkor, amikor ellenséges seregek érkeztek, azok a templomok lerombolásán túl a szőlőket, borászatokot is elplanírozták. A fontos női családtagokról elnevezett kertek felégetése, kiirtása egyenértékű volt az asszonyok megerősökölésével. Mindeközben a különféle amforákat, edényeket nézegetjük, lelkünk a messzi múltban kalandozik a vendéglátónk által felvázolt képeket követve.

Hogyan cserélte le a világ első borivó nemzete a mitológikus bort a pórias vodkára? Bortörténetészborász vendéglátónkkal a többi terembe is benézünk. Rengeteg penészlepte palack sorakozik. Hatalmas asztal vár ránk a kóstolóval. Letelepszünk, de a diskurzus továbbra is a történelmi vonalon folyik, hiszen még messze nem értünk a végére. Az örmények voltak az elsők a világon, akik a kereszténységet mint államvallást felvették a III. században. A történetet röviden összefoglalva, az örmény államot folyamatosan támadások érték. A pillanatnyi megszállástól vagy szabadulástól függően a borászat is hol összeomlott, hol újjáéledt. Egészen 1828-ig, amikor csatlakoztak Oroszországhoz. Ez az időpont azért fontos, mert ekkor alakult át máig hatóan a borászat szerepe. 10 liter bor 2 liter vodkával volt egyenértékű, ha exportálták. Értelemszerűen ez oda vezetett, hogy ráálltak a vodka és a konyak gyártására a nagyobb haszon re-

ményében. Ráadásul 33 éven keresztül nem is kellett adót fizetni utána. Haroutunianból folyik a szó, élénk bor kerül, és én nem is tudom, min ámuljak leginkább. A délután hangulata a penészes, tört fényű pincében puhán és hívogatóan ölel, fon körül. Eszem ágában sincs ellenállni.

Ghini - bor

Nem tudom, mit kívánhatnék még - addig, amíg bele nem kóstolok vendéglátónk intésére az előttem álló pohár tartalmába. Nincs bemutatás, magamnak kell felfedezni, miközben peregnek az évszázadok, halmozódnak az információk. Száraz vörösbor. Teltkarcsú, ördögi hölgy. Ez a tétel olyan változatos, zavarba ejtő, csábítóan lágy, amilyen csak egy nő lehet. Jóval sötétebb a színe az itthon, illetve Európában általában megszokottnál. Szinte alig hallom meg a lényeges információkat arról, hogy az I. világháború során elvesztett két nagy és fontos bortermő terület. Az Ararát hegye és környéke Törökországhoz került, és Azerbajdzsán is jelentős területekhez jutott. A megalakuló Szovjetunió hozta helyre a leégetett birtokokat és fejlesztette őket egészen az 1980-as évekig, az 1985-ben Gorbacsov által bevezetett „száraz törvényig”. Teljes alkoholtalalommal kívánta a „tömeggyilkos” vodkától és egyéb kártékony szeszektől megszabadítani a szegény elvtársakat, így ma az összes örmény bortermő terület akkora, mint a Tokaji régió. Csak ki-szedem a gazdából, hogy milyen borral kínál, *Maraninak* (2001) hívják és az *areni* szőlőfajtából készült. A vendéglátónk somolyog, amikor azt mondom, hogy olyan tartalmas a bor, mintha az ország egész kultúrtörténete benne lenne.

Kenats! - Egészségedre!

Mellékes mozdulattal újabb pohárban újabb bortól élem. A tételtől most sem esik egy szó sem, annál több az örmény Paradicsomról. Ez az ábrázolásokon, történetekben mindig szőlőskertként jelenik meg. A középkori kódexekben Ádámot és Évát szőlőtökével ábrázolták a miniatúrafestők. A poklot meg onnan lehet felismerni - mondja -, hogy ott nincs egy szem szőlő sem. Mindeközben forgatom a bort, figyelem barnába tűnő színét, élvezem erősen fűszeres lágy illatát. Egészen addig hiszem, hogy már nem nagyon tudnak itt meglepni, míg meg nem ízlelem. Erőteljes, lenyűgöző ital. Ha az előző tétel egy fiatal, csábító nő volt, akkor ez egy teljes pompában ragyogó, mindentudó, észbontó asszony.

Kérdőn vonom fel szemöldököm a gazda felé, mivel a szavak elhagytak. Tárgyilagos hangon közli: 1932-es. Vannak ennél régebbiek is. Harmadik pohár kerül elé, és egy történet kezd körvonalazódni. A pogányság idején a papok joga volt az első éjszaka. Hogy ne csak fizikai legyen a változás, így kitaláltak egy bort, aminek a segítségével elérték, hogy a szűz eufórikus állapotba kerüljön - prózaiban szólva, le-itatták. Ezt nevezték „a szerelem borának”, int a poharunk felé. 1930-as, mondja. A koros hölgy meglepően friss nyári illatot áraszt, melyhez hamvas gyümölcsös íz társul. Míg az előző bor minden titkok tudója, ez letisztult bölcsességet képvisel.

Esszencia: Summa cum laude csillaggal. Javasolt kutatóknak, történészeknek, borászoknak, hétköznapi fogyasztóknak, antialkoholista pincejáromoknak, befektetőknek, mindenkinek.

Isten hozott!

Hajnali sötétség uralta Jerevánt érkezésemkor, de a konyakgyárak hatalmas tömbjei átfúrták a feketeséget. Biztos voltam benne, hogy felkeresem őket. Aztán már csak hazafelé, a taxiból láttam újra őket anélkül, hogy jártam volna ott. Ugyanis a borok és borászok forgószele úgy felkapott, hogy - a párlatokat fedve - csak rájuk figyeltem.

Örmény Borászok Szövetsége

Avag F. Haroutunian, a bor Örmény tótumfaktuma és a szövetség elnöke a megkerülhetetlen ember a borral kapcsolatban. Ezt beszél róla. A szőlővel befuttatott épület környékén sem utal semmi a borra. A pincébe leérve eláll a szavam. Az 1870-es, tufába vájt pince több térre van felosztva, elrendezéséből adódóan nem hivalkodik méreteivel, inkább otthonos. A lépcsőlejárattal szemben mindenféle korsók, edények. Az ország bortörténetét az elején kezdjük - csak az özönvíz végéig ugrunk vissza. (Bár vannak elképzelések, amelyek a bibliai Paradicsomot is ide helyezik.) Noé bárkája az Ararát csúcsán akadt fent. Ez a hegy pedig hiába tartozik napjainkban Törökországhoz, az örmények számára az ősi földet jelenti. Márpedig a bibliai hajós itt ültette el a világ első szőlőtökéit.

„És kezdé Noé szőlőt plántálni, mivelhogy a földek művelésére adta vala magát: És minekutána ivott volna annak borában, megrészegedek, és az ő sátorának közepette megmezteleníté magát. (Mózes 1. könyve 9. rész)”

Hogy Örményország a szőlő és a bor szülőhazája, arra másféle tudományos bizonyítékok is vannak szakértőnk szerint.

(Az életben a véletlen kínálta lehetőségek a legnagyobbak. Az UNIDO (ENSZ Iparfejlesztési Szervezete) munkatársával, *Anahit Szimonjással* beszélgetve véletlenül került szó a borokról - már amennyiben az én esetemben beszélhetünk arról, hogy véletlenül kezdjek borról beszélni. Az Ő segítségével, tolmácsolásával sikerült megismernem azokat a borászokat, akikről szó lesz.

Köszönöm! Shnorhakal em!

Folytatjuk

(Megjelent a DECANTER 2006. szeptemberi számában)

* * *

Erdélyi örményekről kutatói elkötelezettséggel

Az erdélyi örmények kulturális kapcsolatai a 17-18. században címmel tartott magyarországi történelmi előadást Kolozsváron. A *Jakabffy Elemér Alapítvány* novemberi konferencia-sorozatába illeszkedve, november 29-én este a szervezet Szentegyház utcai székházában *Kovács Bálint* fiatal kutató mutatta be tudományos feltáró munkájának eddigi eredményeit.

Talán a családi hagyományok, magyarörmény származásom késztettek arra, hogy ünnepek előtti zsúfolt napi programom ellenére mindenképp részt vegyek az előadáson. A későre időzített kezdés, és a barátságosan, sűrű ködös idő lehetett az oka annak, hogy a máskor dugig megtelt kis teremben most alig találtam egy tucatnál több érdeklődőt. Illő késés után viszont tartalmas és pergő előadásában a piliscesabai Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktorandusza pontos és lényegre törő összefoglalót nyújtott az erdélyi örmény közösség vallási kapcsolatairól.

A 17. század második felében Moldvából Erdélybe betelepült örmény társadalom „kiszakadt az örmények nemzeti hálójából” - fogalmazott a fiatal történész -, s az erdélyi örmény diaszpóra idővel magyarörmény lett. A frissen érkezettek magyarságtudatának kialakulását, az erdélyi magyar társadalomba való beilleszkedést elősegítette a néhány évtized múlva meginduló nemesítések folyamata is. Szellemi téren azonban, mint ahogy azt római (vatikáni) levéltári források sokasága bizonyítja, az itteni örménység esztörténelmi szempontból továbbra is fenntartotta kapcsolatait a lebergi (ma Lvov, Ukrajna), kisázsiai, velencei és főképpen a római örmény közösségekkel, illetve teológiai iskolákkal. Róma ugyanakkor igyekezett az erdélyi örmény egyházat „uniálni”, vagyis bevonni az egyetemes katolikus kultúrkörbe. Ez a törekvés már 1622-től nyomon követhető, amikor Rómában megalakult a missziós kongregáció, mely az akkor ismert világot tizenhárom részre osztotta, s a kijelölt térségekbe misszionáriusokat küldött. Az első kulturális kapcsolatok korai letéteményesei is ezek az utazó misszionáriusok, papok voltak. Általuk valósult meg az erdélyi örménység gyümölcsöző kapcsolata Rómával és más örmények által lakott területtel.

A Kárpátok koszorújában élő örmény közösség kulturális összeköttetések képe azonban távolról sem ilyen egyoldalú. Főképp vallási vonalon a 18. század elejéig erős befolyás mutatkozott meg egyrészt a lebergi örmény érsekség részéről, másrészt kapcsolat alakult ki a konstantinápolyi örmény katolikus vikáriussal is. Emellett töretlen kereskedelmi kapcsolatok kötötték össze Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és más örmény központok lakóit a Krím-félszigettel, de Nándorfehérvár városával és természetesen Velencével is.

Továbbiakban az előadó, a 18. századtól jelentkező, római tanulmányutat végző erdélyi születésű örmény papok - *Dániel Mihály*, *Karácsony János* (1766-tól Erzsébetváros örmény plébánosa), *Korbuly Kelemen* (1791-től Szamosújvár főesperese és kanonoka) - kultúraközvetítő szerepét emelte ki. A latinörmény szótár megjelenése vagy a nyugati keresztény egyház kalendáriumának meghonosodása az erdélyi örmény közösségben mind az ő kapcsolatteremtő aktív szellemi tevékenységüknek köszönhető.

Örömmel tapasztaljuk, más írásait is olvasva, hogy Kovács Bálint valóban elkötelezettje a témának, igazi „történelmi szüzföldet” tör fel. Eltérően az oly sok műkedvelői megközelítéstől, ő 2002-től kezdve módszeres tudományossággal, alapos kutatói munkával végzi az erdélyi örmény közösség múltjának feldolgozását, vallási és kulturális kapcsolatrendszerének feltárását. Ebbe a főleg levéltári anyagokra támaszkodó kutatómunkába illeszkedik be mostani előadása is, mely valójában összefoglaló és ismertető volt a három-négy éven belül elkészülő doktori tézishez. Kihasználva a már negyedik alkalommal elnyert

CEEPUS-ösztöndíjat, a Kolozsváron tanulmányait folytató fiatal történész a kincses város levéltára mellett az erzsébetvárosi örmény könyvtárban végzett kutatásokat, s lelkesülségére jellemző, hogy örményül tanul. Bizonyára minőségi ugrást jelent majd további feltáró munkájában a 2007 márciusától szóló fél éves kutatói ösztöndíj a németországi Halléban működő Armenisztikai Kutatóintézetben.

Talán igaz a szellemes mondás: kétféle örmény van, az egyik, aki tudja magáról, hogy az, míg a másik aki még nem tudja, de már sejtí.

Murádin János Kristóf

* * *

Dr. Puskás Attila: Az erdélyi örmények nyomában

Dr. Puskás Attila könyve, *Az erdélyi örmények nyomában* több mint hézagpótló, bátran kimondhatjuk: alapkönyv. Szongott Kristóf (1843-1907) armenológus történelmi jelentőségű kutatásai óta senki nem eredt az erdélyi örmények nyomába, senki nem tárta fel e nép második honfoglalásának körülményeit. Dr. Puskás Attila tudományos szempontból megalapozott, tényszerűségében hiteles, érdekes és olvasmányos könyvet ad a kezünkbe. És ami a legfontosabb: az erdélyi magyar-örmény fiatalság kezébe.

A könyv terjedelme és mérete, tipográfiai érdekességei, képanyaga és többnyelvűsége(!) korszerűvé és vonzóvá teszi a könyvet az érdeklődő közönség számára. Feltárulkozik múltunk, megmutatkoznak tenni-valóink, és a jövő elvárásai. Legfontosabbnak az erdélyi és a magyarországi örmények közötti természetes kapcsolat erősítését és az élet minden területére vonatkozó kapcsolat kiterjesztését látjuk. A budapesti székhelyű Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) és annak elnökszonya, Dr. Issekutz Sarolta komolyan veszi ezt a munkát. Ő mutatta be 2006. november 22-én a marosvásárhelyi Kulturpalota kistermében nagyszámú, lelkes közönség előtt. Dr. Issekutz Sarolta jóízű könyvbemutatóját (óh! csodás dalauzi!) az örmény irodalom kincses-tárából válogatott költemények öveztek *Várady Mária* színművész előadásában.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE), a Katolikus Nőszövetség és az EÖGYKE közös rendezvénye volt ez a rendkívüli esemény: *Kilyén Ilkának*, az EMKE alelnökének, *Markó Enikőnek*, a Katolikus Nőszövetség elnökének és *Dr. Issekutz Saroltának* az EÖGYKE elnök-asszonyának részvételével és védnökségével.

Hát igen. Meg kell tervezni a jövőt! Mint egykor Szamosújvárt. „1700 augusztus 1-én letették a város alapkövét. Verziurescu Rómából Alexa mérnököt hívta a terv elkészítésére, így Szamosújvár Európa egyetlen mérnöki tervek szerint épített városa. "Tökéletesen szervezett életfeltételekkel, kulturális és kereskedelmi létesítményekkel, templommal. Ma úgy mondanánk: tökéletesen korszerű infrastruktúrával. A város működése: közigazgatása, az európai demokráciák csillogó ékköve volt. Jó a könyvet megfogni, és jó felfogni. Köszönjük kedves Puskás Attila dr.

Várady Mária örmény önkormányzati képviselő

* * *

Dr. Sasvári László

Örmény liturgia magyar nyelven

Annak is megvan a története, hogyan vált hozzáférhetővé magyar nyelven az örmény liturgia szövege. Eddigi vizsgálódásaink alapján a legrégebbi magyar fordítás *Ávedik Lukács* erzsébetvárosi örmény plébános nevéhez fűződik. „*Az örmény szentmise szertartásai*” című munkája 1876-ból való. Az örmények nem értették az ősi liturgikus nyelvet, ezért látta szükségesnek, hogy magyarul megjelentesse az örmény mise szövegeit (Segesvár, 1876). Már akkor elhatározta egy második kiadás megjelentetését, de többet akart annál, mint csak a mise szövegei. Végül megjelent „*Az örmény kath. szent mise*” (Erzsébetváros, 1905). Nem láttunk belőle példányt! (Polyák Mariann: *Ávedik Lukács /1847-1909/ Erzsébetváros történetírója. In: Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében. Piliscsaba, 2006 99-102.)*

Ávedik utódja volt az erzsébetvárosi plébánosok sorában *Alexa Ferenc* 1917-1935 között (szül.: 1890-1957). Ő is lefordította az örmény misét magyarra és kiadta: „*Örmény szentmise*” (Kolozsvár 1919). Mennyire használta fel elődje fordítását? Nem tudjuk! A könyvecske csak az állandó részeket tartalmazza, a rövidített mise formájában - ahogyan végzése Erdélyben szokásos volt - , a változó részek a húsvét-

vasárnapiak. Ez a kis mű eléggé ismert! Kezdetben - az 1950-es években - a magunk részéről is ebből tájékozódunk, s használtuk fel a szövegeit idézetként néhány írásban.

Készültek Budapesten fordítások néhai *P. Kádár Dániel*, majd néhai *Guzsik Tamás* részéről. Ezekben mások is közreműködtek: *dr. Szám László*, *P. Leszkovszky Pál*. Ezek a fordítások - jóllehet használatban voltak a budapesti templomban - „kézirát gyanánt” jellegűek voltak, néhány példányosak, s így nehezen hozzáférhetőek.

Foglalkoztak mások is az örmény szertartással. Magunk részéről néhai *Kovács Géza* székesfehérvári egyházmegyei rk. lelkész munkásságát ismerjük (elhunyt 1971-ben). Kéziratait a székesfehérvári püspöki levéltárban őrzik. Megállapítottuk kutatásaink folyamán, hogy francia nyelvű kiadásból fordított. Örmény vonatkozású írásainak javarészét meg is jelentettük. (Kovács Géza - Sasvári László - Magyar István Lénárd: Szemelvények az örmény szertartásból egy hagyaték alapján. Bp. 1997.) Szövegfordításait más írásainkban is felhasználtuk!

P. Fogolyán Miklós is készített fordítást gyergyószentmiklósi plébános korában: „... kétnyelvű imádságos füzetet készített. A füzet bal oldalán az örmény szöveg olvasható magyar helyesírási, kiejtési törvények szerint, a jobb oldalon pedig a szavak magyar jelentése.” (Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények történetéből, Kolozsvár 2000. 79.) Kaptunk Gyergyószentmiklósról magyar s örmény miseszöveget. (Nem minden párbeszéd rész és imádság szerepel benne örményül!) Hogy mennyire azonos a Fogolyán-féle fordítással, vagy mennyire megy arra vissza, arról nincs értesülésünk, de ez a szöveg élt-él az ottani gyakorlatban. Ebből is használtunk fel írásainkban.

Elég hosszú idő után jelent meg a Szent István Társulat kiadásában *Zsigmond Benedek* szerkesztésében a *Szent Liturgia az örmény katolikus szertartás szerint* című kötet. (Bp. 2006.) Végül is van hozzáférhető, megvásárolható szöveg: örmény s latin betűs formában örmény nyelven, és mellette a magyar szöveg, a liturgia állandó részeivel s egyes ünnepek énekeivel. (Amit hiányolunk belőle: olvasmányok jegyzéke, s legalább egy rövidített naptár!)

A teljesség kedvéért említjük meg, hogy az Ararát Újság 1998. évi számaiban naptárismertetés, valamint szertartások, pl. házszentelés is szerepelt.

A megjelent misekönyv elsődleges célja istentiszteleti jellegű, bár ilyenre kevés példány igényeltetik. Ám vallási téren más jelentősége is van: hisz ezek imaszövegek, melyeket lehet részletenként is használni, akár a magánéletben is. Szolgálhatnak meditációk alapjául. De irodalmi jelentősége is megvan az örmény kultúra iránt érdeklődők számára. Bibliofil jellegű kiadását tekintve akár „könyvcsemegeként” is szolgálhat könyvgyűjtők részére. Mindenesetre jelentősége hosszú évekre megadatik ma, amikor ismételen növekszik az örmények iránti érdeklődés!

* * *

„A közért munkálkodó ember ügyeit nemegyszer azok lendítik előre,
akik a legtöbbet próbálnak ártani neki.”

(Ókori kínai mondás)

„A mosoly a legerőteljesebb az arc összes gesztusai közül.”

(Allan Pease)

* * *

100 évvel ezelőtt hunyt el Száva Gerő

(1833-1906)

Gyergyószentmiklóson született 1833. április 19-én, *dr. Száva Antal* (1785-1852) és *Verzár Anna* (1802-1869) gyermekeként. Gyógyszerész oklevelet a pesti egyetemen szerzett 1858. július 4-én. 1859 és 1861 között Moldvában Botosani és Iasi városok különböző gyógyszerházaiban kondícióskodott. 1861-ben visszajött szülővárosába, és a helybeli Arany Sas gyógyszerházban dolgozott 1868-ig.

Ekkor Brassóba telepedett, ahol még ez év áprilisában megvette a város egyik legrégebbi, 1690-ben alapított, Arany pelikánhoz címzett gyógyszerházát, amelynek ő lett a tizenegyedik tulajdonosa. Azonban nem sokáig, mert már a következő évben eladta Zell G. Károly gyógyszerésznek. Továbbra is Brassóban maradt, 1870 és 1875 között bérbe vette az 1801-ben alapított Arany Korona gyógyszerházat, amely ekkor az utolsó tulajdonos, Miller Julius halála miatt a város gyógyszerészi grémiumának tulajdonát képezte. Majd 1875 és 1877 között az idősebb Stenner Frigyes tulajdonában lévő Arany Oroszlán gyógyszerházat bérelte. Itt sem maradt sokáig, az 1800-as évek vége felé a háromszéki Előpatakon találjuk, ahol a gyógygy-

fürdő igazgatójaként dolgozott egészen nyugdíjba vonulásáig. Később több villát is építtetett itt, amelyet a szegények kórházának is hívtak az 1890-es években (ma is léteznek).

A közmegbecsülés jeléül 1903-ban az előpataki Majlát tetőn felavatták a Száva-kilátót a 70 éves fürdőigazgató tiszteletére. Egy idő után Brassóból járt ki a fürdőt irányítani, miközben villáját a fürdőző vendégek használták.

Gyógyszerészként tevékeny volt az egyesületi életben, részt vett a magyar gyógyszerészek országos ülésein, így az 1869. június 6-án Pesten rendezett ülésre húsz erdélyi társával együtt ment el, s itt kritika tárgyává tette, hogy a vidéki gyógyszerészek nincsenek kellő számban képviselve. Az 1874. május 6-án tartott egyesületi közgyűlésen, ahol a Magyarországi Gyógyszerészek Egyesületében az ideiglenes járási elnököket választották meg, ő lett az Erdélyt képviselő VI. kerület 4. járásának ideiglenes elnöke. Mikor sor került az egyes járások tisztségviselőinek megválasztására, a Brassóban tartott ülésen őt jelölik a járás elnökének, alelnöknek pedig Stenner Frigyes gyógyszerészt, akinek a gyógyszertárában egykor bérlő volt. Ezt a tisztséget 1882-ig viselte.

Szakirodalmi tevékenysége is gazdag. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésein többször részt vett, előadásokat is tartott, így 1864-ben a Marosvásárhelyen megrendezett X. nagygyűlésen „A szurokgyári készítmények ismeretése” címűt, melynek anyaga külön füzetben is megjelent 1864-ben Marosvásárhelyen „Gyógyszerészi értekezés fenyőgyanta készítményekről” címmel. A XVIII. Vándorgyűlésen 1875-ben Előpatakon „*A hurut megismertetése therapeutikai szempontból*” címmel tartotta meg előadását. Brassói gyógyszerészi tevékenységéhez kapcsolódik találmánya a vászon fehéritésről, amelyet szintén a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlése keretében rendezett kiállításon mutatott be nagy sikerrel, mivel módszere szerint sokkal olcsóbban több vásznat fehéritettek, mint az addig használatos eljárásokkal. Találmányával 100 000 vég vásznat néhány óra alatt megfehéritettek olyan költséggel, amelybe addig egy vég vászon fehéritése került. *Báró Kemény Gábor*, akkori kereskedelmi miniszter magához is hívatta, hogy a kormány költségén mutassa be találmányát. Fürdőigazgatói minőségében írta meg az előpataki gyógyfürdőbirtokosok szövetkezetének megbízásából az „Előpatak gyógyfürdő” című ismeretterjesztő könyvecskét, mely Brassóban az Alexi nyomda kiadásában jelent meg 1895-ben, majd a következő évben 1896-ban megjelent a második kiadása is.

Még Gyergyóban nősült 1866-ban, neje *(Do) Novák Anna* (1845-?), itt születtek gyermekei: Antal (1866-1867), Antal (1868-1897), Nándor (1875-1930), Géza (1879-1946). Ez utóbbi Nándor Gyergyótól-gyesen volt vámhivatalnok az 1910-es években.

Száva Gerő 1906. május 30-án hunyt el mint a gyógyfürdő nyugalmazott igazgatója.

Dr. Száva Tibor-Sándor

* * *

Kaszás Villó: Szaszuni Dávid históriája

Rendkívüli élményben lehetett részük mindazoknak, akik megnézték Kaszás Villó: Szaszuni Dávid históriája című mesejátékot 2006. december 2-án Budapesten, a Magyarok Házában. Rumi László rendező, díszlet-tervező lapunk érdeklődésére elmondta: a Kövér Béla Bábszínház örmény származású alapítója emlékére tűzte műsorára az örmény tematikájú színművet, melynek mai vezetője az egykori alapító fia.

A gazdagon burjánzó groteszk elemekben is bővelkedő archaikus mesét faragott bábokkal, maszkokkal mutatták be a színészek a felnőtt nézőknek. *Petrovác István* író az előadás után rámutatott: a történetnek mintegy száz változata ismert, mely a szájhagyomány útján terjedt. A produkció négy előadására nyújtott be igényt az Országos Örmény Önkormányzat, valamint a Fővárosi Örmény Önkormányzat is támogatta a mű bemutatását.

Az előadást speciális scenikai megoldása miatt egyszerre max. 80 fő látogathatja. A további két előadást tavasszal szeretnék megtartani a színészek. Mivel az előadásokat az Országos Örmény Önkormányzat felkérésére tartják, a Kövér Béla Bábszínház nem árul jegyeket.

A Szaszuni Dávid históriája című előadás rövid története: *Szaszuni Dávid*, *Meher* örmény király fia, kora gyermekkorban anyátlan-apátlan árvaságra jut. Rokonai Egyiptom földjére viszik, hogy *Iszmil* királynő nevelje fel sajátjaként. *Iszmil* megfogadja, hogy fiaként neveli, Arménia és Egyiptom hű testvériségében bízva. Féltékeny fia, *Melik*, azonban egyeduralomra tör és Örményország ellen indít háborút. *Melik* győztesen tér vissza örményföldről és *Dávidot* arra szólítja fel, hogy válasszon a hadizsákmányból. *Dávid*, angyali sugallatra helyesen választ, átlátva *Melik* ármánykodásán. *Dávid* Szaszunba tér vissza,

ahol rokonainál pásztorkodik. Találkozása egy öregasszonnyal ébreszti rá, hogy nem élhet tétlenségben. Újjáépíti az apja által alapított kolostort és felleli apja harci ménjét *Dzsalalit*, hogy felvértezve szembe szálljon a betolakodókkal. Meg kívánja kímélni a harcosok életét, ezért felszólítja Meliket: álljon ki ellene párviadalra. A párviadalban Dávid legyőzi a gyáva Meliket. Dávidot megkoronázzák és az udvar Csesmeskik Szultánát nézi ki neki jegyesül. Az égiek azonban *Khandut* királylányt szánják Dávidnak, aki le is küzdi Csesmeskik fondorlatait és megüli lakodalmát Khandut királylánnyal.

A mesejátékot tervezte: Grosschmid Erik, jelmezek: Fekete Dóra, rendezte: Rumi László. Zenészek: Fábri Géza énekmondó, Szabó László, Krisztin Róbert, Bulatovié Gábrriel, Majoros Gyula. Énekesek: Lusine Hakobyan, Bende Laura, Ivanovics Tünde, Kopasz Zsófia, Molnár Eszter, Kiss Boglárka. Játzó személyek: Varga Nikolett mv., Fekete Dávid mv., Pestarits Ambrus mv., Balasi Jolán, Diószegi Ágnes, Rózsa Teodóra, Rumi László mv., Szálkai Dénes.

(Frigyesy)

* * *

Meghívó

A Fővárosi Örmény Klub 2006. december 21. 17 óra

Műsor: **Szent Karácsony ünnepén**

I. rész - dr. Issekutz Sarolta elnök köszöntője és beszámolója a 2006-os évről

A Szongott Kristóf díj átadása, díjazottak:

Bálint Tiborné Kovács Júlia (Kolozsvár)

Dr. Issekutz János - posztumusz

Közreműködik: *Nyisztor Ilona*, csángó-magyar népdalénekes (Pusztina),

Várady Mária színművész, *Fogolyán Kristóf* fuvolaművész

II. rész - A pásztorok megkísértése - Betlehemes játék,

prof. Dr. Kilián István gyűjtése nyomán

Előadja: a Szent Család Plébánia Gyermek Színjátszó Köre

Betanította: Dr. Kilián Isfvánné és Egyháziné Marthy Katalin

Jelmez: Wertán Zsoltné Ajándékozás — Karácsonyi könyvvásár

Mindenkit szeretettel várunk!

Dr. Issekutz Sarolta, az est háziasszonya

(Az estet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és

a Fővárosi Örmény Önkormányzat rendezi,

támogatja a Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat.)

* * *

Szervátiusz Jenő díjat kapott a csángó kultúra képviselője

Negyedik alkalommal adták át a Szervátiusz Jenő díjat 2006. november 14-én Budapesten, a Hilton Hotel Anjou termében. Idén Petrás Mária kerámiaművész és Perjés Klára a Magyar Rádió főmunkatársa kapta e rangos elismerést.

- Annak a legtávolabbi és legelhagyottabb magyar néprajzi tájegységnek az első szobrászát tünteti ki 2006-ban Szervátiusz Jenő díjjal az Alapítvány kuratóriuma, melynek népe éppen a két Szervátiusz, Apa és Fiú csángó leányainak, siratóasszonyainak és a Szeret-parti vászonteregető párkainak a tündöklésében és keserveiben pillanthatott először önmagára - e gondolatokkal kezdte laudációját *Banner Zoltán* művészettörténész, majd így folytatta: - Petrás Mária a pusztuló magyar közösségi életforma küldötte, s mivel e különös szobrászi képesség az imával, a népdallal, az egyházi gregorián dallamokkal, a mesével és a legendával együtt tör fel belőle, példája visszavezeti képzeletünket abba a reménységgel és szeretettel átszótt világba, melyben a reggeli keresztvetéstől a déli fohászzkodáson át az estéli hálaadásig a nap minden munkáját, feladatát, kötelességét, kínját, és örömét a Boldogasszony nevében és kegyelmével végezte, viselte hordozta mindenki... A csángó falvak imái és énekei öltenek testet szobraiban, melyek aztán újra imádságot és éneket fakasztanak. Banner vázolja a művésznő életútját, rámutatott: - Petrás Mária 1990 óta folyamatosan és aktívan vesz részt a csángó ügyeket szolgáló anyaországi és határon túli szervezetek munkájában. Idestova 170 egyéni kiállításon mutatta be alkotásait.

- Perjés Klára műsoraival a rádión keresztül is közösséget teremt, szellemi és lelki táplálékot nyújt - mondta laudációjában *Mádl Dalma*, a volt köztársasági elnök felesége. Rámutatott: - A Magyar Rádió fő-

munkatársa már a kezdetektől járta az országot, elment a legeldugottabb helyszínekre is. Hírt adott „kihá-
lásra ítélt” falvakról, beszélgetett paraszt emberekkel, fizikai munkásokkal és értelmiségiekkel, írókkal,
művészekkel egyaránt. Fáradhatatlanul utazik országhatárokon belül és kívül, mert nem országban, ha-
nem nemzetben gondolkodik. Elmegy a határon túl élő magyarokhoz a Felvidékre és Erdélybe, de Csán-
góföldön is találkozunk vele. Hírt hoz és reményt visz magával.

A díjat *Szervátiusz Tibor* Kossuth díjas szobrászművész, a díj alapítója adta át az ünnepelteknek.

Frigyesy Ágnes

* * *

Az 1956-os forradalomra és szabadságharcra emlékezünk

Juana De Barbourou (Uruguay)

Prológus

Ezen a csupa csillag és csupa rózsa délamerikai karácsony éjszakán eloltottam
karácsonyfámat, hogy Veled lehessen mártír Magyarország, hogy legalább
szimbolikusan egy legyek a Tied közül, egy asszony, aki imádkozik múltadért
és jövő sorsodért, egy asszony, aki ugyan nem fegyvert tart kezében, ha-
nem lantot és aki soha nem átkozódik, hanem énekel. De most, amikor vérzel
és kínoznak, most, amikor mindenki, aki szereti a nagy emberi erényeket, úgy
közeledik Hozzád, mint a megfeszített Krisztushoz. Itt térdelek sötétbe bo-
rult hazámban és kérem a soha el nem maradó isteni igazságszolgáltatást, kö-
nyörgöm Hozzád először életemben, hogy vértelen sorok haszontalan faragó-
jából változtasson katonává a Te soraidban.

Mennyire szeretünk Téged Magyarország! Az édes ifjúságtól kezdve, ami-
kor álmunk voltál a ligeti és tabáni fák alatt, a Duna partján, amikor megnyer-
ted szívünket boldog és romantikus varázsoddal.

Mennyit nőttél és mennyi hősiecs harcot vívtál azóta szabadságodért. Nagy
szerelmesed vagyok, büszke felséges értékeidre és megronthatatlan méltósá-
godra. És szent vagy Magyarország, rettenhetetlenül dicsőséges, halántéko-
don a töviskoszorúval, mint a Megváltó a Kálvárián. Példája vagy azoknak a né-
peknek, melyek többre becsülik a halált a szolgaságnál, az éhséget a becstelen
megadásnál, a véres harcot a lakójok jóltáplált gyávaságánál.

Ezerszer szeretett Magyarország, akiért annyit sírunk, fogadd el szívemet
és ha tudod, változtasd fegyverré, vagy villámmá.

Montevideo, 1958. december 24-én.

Spanyolból fordította: Keleméry Tamás

(Megjelent a *Gloria Victis*, A magyar október költői visszhangja
a nagyvilágban című kötetben 1986-ban,
Bécs-Münchenben, a Nemzetőr harmadik kiadásában)

* * *

Rokoni szálak a világhálón keresztül

Kiss Ernő aradi vértanú egyik leszármazottja, Kiss János és felesége, Kálmán Kornélia az USA-ból keresett meg bennünket és küldtek 200 USD adományt az Egyesület számára, az altábornagy emlékére. Az adományt hálás köszönettel fogadja az Egyesület és igyekezni fog az adományozók szándéka szerint felhasználni azt.

Kiss János az ittebei és eleméri Kiss családból származik, akik Erzsébetvárosban telepedtek le több örömeny családdal együtt kb. 1642 táján. A megküldött családfa szerint a levélíró *Kiss Izsák* és *Jakab* (felesége Hankovics Anna) fiától származik, míg Kiss Ernő Gergely fiától. Így tehát rokonok vagyunk, miután Kiss Ernő nagyanyja Issekutz Mária Anna volt.

Kiss Jakab János nevű fia - aki Fark Annát vette el nőül - a következő őse. Levele szerint kb. 10 éve dolgozik a családfán, de még mindig nem teljes.

Egyébként 1978. dec. 26-án indultak el a nagyvilágba Nagyváradról. 5 hónapig Olaszországban, Rómában éltek, majd 1979. április 27-én érkeztek meg Philadelphiába. János gépészmérnök, felesége ápolónő. Egy fiuk és egy lányuk született, a fiuk 5 unokával ajándékozta meg őket. Sokat dolgoznak a magyarságért nemcsak kinn, hanem Magyarországon, Erdélyben, Ukrajnában és Szerbiában is. A Szent László Lovagrend tagja, helyettes széktartó az USA I. Tartomány területén.

Szeretettel köszöntjük megtalált rokonainkat (sokan mondhatják el ugyanezt, miután igen terjedelmes a Kiss családfa) és köszönjük, hogy a szerteszaladt magyarság megsegítését fontosnak tartják.

A fenti képen Kiss János és Kornélia látható október 29-én a Philadelphiai és Trenntoni Református Egyház által szervezett 1956-os ünnepi megemlékezésen.

Dr. Issekutz Sarolta

* * *

„Három dolog soha nem tér vissza: a kilőtt nyíl, a kimondott szó és az elmúlt nap.”

(Georg. F. Daumer)

* * *

Ismét volt örmény katolikus esküvő Erzsébetvárosban

Az Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia anyakönyve szerint 1949-ben volt az utolsó örmény katolikus rítus szerinti házasságkötés - mégpedig az egyetlen az évben -, amikor *László István* házasságot kötött *Bakk Rozáliával*. A véletlen úgy hozta, hogy ugyanebből a családból közel 60 évvel később 2006. október 21-én *Calinescu Claudia Angéla* örmény katolikus szentmise keretében mondta ki a boldogító igent *Ivan Vasile Cipriannak*.

A szentmisét *Szakács Endre* szamosújvári örmény katolikus plébános celebrálta, melyen közreműködött a szamosújvári örmény katolikus kórus. A nagyszámú rokonság, vendégsereg áhítattal nézte a szép ifjú párt és hallgatta a csodálatos örmény saragánokat.

Claudia édesapja *Calinescu János* (az Örmény Alapítvány elnöke), akinek édesanyja *Bakk Rozália* testvére volt. *Bakk Rozália* a templomot őrző három Grátia egyike volt, akik közül már csak *Bakk Mária* - a 2005-évi Szongott díjasunk - örzi rendületlenül csodálatos templomunkat és a benne lévő muzeális értékeket az utókor számára.

Sok boldogságot kívánunk az ifjú párnak, valamint sok apróságot, akiket ugyancsak örmény katolikusnak fognak keresztelni. Örvendünk a kis lélekszámú örmény közösség megújulásának.

I.S.

* * *

A szeretet mindent megold!

Egy asszony kijött a házból, és három, hosszú, fehér szakállú öregembert látott üldögelni az udvaron. Nem ismerte őket. Így szólt hozzájuk: - „Nem hinném, hogy ismernélek benneteket, de éhesnek látszotok. Kérlek, gyertek be és egyetek valamit!”

- „A ház ura itthon van?” - kérdezték.

- „Nem” - válaszolta az asszony. „Nincs itthon.”

- „Akkor nem mehetünk be” - felelték.

Amikor este a férje hazaért, az asszony elmondta neki mi történt. „Menj, mondd meg nekik, hogy itthon vagyok, és hívd be őket!” Az asszony kiment, és újra behívta az öregeket.

- „Együtt nem mehetünk be a házba” - felelték.

- „Miért nem?” - kérdezte az asszony.

Az egyik öreg magyarázatba kezdett: „Az Ő neve, Jólét” - mutatott egyik barátjára, majd a másikra mutatva azt mondta: „Ő a Siker és én vagyok a Szeretet.” Majd így folytatta: - „Most menj vissza a házba, és beszélj meg a férjeddal, melyikünket akarjátok behívni.”

Az asszony bement a házba, és elmondta a férjének, amit az öreg mondott. A férj megörült. „Ez nagyszerű!!” - mondta. - „Ebben az esetben hívjuk be Jólétet. Hadd jöjjön be, és töltsen meg a házunkat jóléttel!”

A felesége nem értett egyet. „Kedvesem, miért nem hívjuk be inkább a Sikert?” A menyük eddig csak hallgatta őket, és most előállt saját javaslatával. „Nem lenne jobb a Szeretetet behívni? Az otthonunk megtelne szeretettel!”

„Hallgassunk a menyünkre!” - mondta a férj a feleségének.

- „Menj, és hívd be Szeretetet, hogy legyen a vendégünk!”

Az asszony kiment, és megkérdezte a három öreget: - „Melyikötök a Szeretet? Kérlek, gyere be, és legyél a vendégünk.” A Szeretet felállt, és elindult a ház felé. A másik kettő szintén felállt, és követték társukat.

Az asszony meglepve kérdezte Jólétet és Sikert: - „Én csak a Szeretetet hívtam, ti miért jöttök?”

Az öregek egyszerre válaszoltak: - „Ha Jólétet vagy Sikert hívtad volna be, a másik kettőnek kint kellett volna maradnia. De mivel Szeretetet hívtad, ahová ő megy, oda mi is vele tartunk.”

Ahol Szeretet van, ott megtalálható a Jólét és a Siker is!

* * *

Kollégiumavatás

A Téka Művelődési Alapítvány udvarán befejezték az építkezést. 2006. október 7-én felavatták a *Téka Mezőségi Szórványkollégiumot*. Az új és a régi épületben jelenleg 85 bentlakó diák talál otthonra. A Téka Művelődési Alapítvány a nyilvánosság előtt is megköszöni mindazoknak, akik ezt lehetővé tették:

1. a főtámogató Apáczai Közalapítványnak azért, mert fel- és megismerték e térség, a Mezőség valós igényeit és szükségleteit,

2. az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Communitas Alapítvány kisebb, de éppen időben jutott támogatását azért, hogy ne tető nélkül kezdhesék a telet 2004-ben, az építőmestereknek és cégeknek, hogy sokszor rohammunkát kellett végezzenek azért, hogy egy munkafolyamatot időben tudjanak befejezni és végül minden „tékásnak”, „kalákásnak” azért, mert munkájukkal megkétszerezték az épület fizikai és erkölcsi értékét, ahogy *Csete Őrs* irodaigazgató kiemelte. A jól sikerült avatást sem lehetett volna megszervezni nélkülük és a szamosújvári magyar közösség hozzáállása nélkül. Olyan minőségi szinten rendezték meg ezt az eseményt, amely minden jelenlévő csodálatát kiérdemelte.

* * *

Fundatia Téka Alapítvány

Str.Mihai Viteazul. nr. 39

Gherla - Szamosújvár

405300. jud. Cluj

Cont - Bankszámla

BRD - Gherla Lei: - RO90BRDE130SV07017121300

EURO: RO13BRDE130SV06399801300

Tel/Fax: 0040(0)64 243198

Mobil: 0723-575 099

e-mail: teka@teka.ro

www.teka.ro

Dr. Issekutz Sarolta

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke részére

Tisztelt Elnök Asszony !

A szamosújvári Téka Művelődési Alapítvány hálással köszöni a támogatást (30 ezer forint, szerk. megj.), amelyet a szamosújvári Téka-Mezőségi Szórványkollégium fenntartására fordítottunk.

Köszönjük a segítséget, amellyel hozzájárulnak az általunk végzett munkához; a mezőségi szórványmagyarság anyanyelvi és kulturális önazonosságának megőrzéséhez. Jelenleg 85 bentlakó diákunk van, olyanok, akik nélkülünk nem tudnának anyanyelvükön tanulni. A bentlakók számára egy második otthon jelentünk, így nevelésük állandó odafigyelést, nagy anyagi áldozatokat igényel. Nagy felelősség ez, olyan, amit az Önökhöz hasonlóan áldozatkész emberek, intézmények nélkül nehezen tudnánk megvalósítani.

Intézményünk nevében köszönettel:

Szamosújvár, 2006. 11.15

Balázs-Bécsi Attila
elnök

* * *

Végvárat építettek ***Szórványkollégiumot avatott Szamosújváron a Téka Művelődési Alapítvány***

Demográfiai szempontból a Mezőség erős várának számít az a szórványkollégium, amelyet ősszel avattak a Kolozs megyei Szamosújváron.

Kilencvenkét gyermek számára biztosít szállást, megfelelő tanulási lehetőséget a Téka Művelődési Alapítvány, amely már 2000-ben bekapcsolódott a mezőségi szórványprogramba. „2002-ben avattuk fel az első kis kollégiumot, viszont szükségessé vált, hogy egy korszerű intézményt építsünk, ahova összegyűjtsük a városban több helyen elszállásolt gyermekeket. Ennek 2004-ben fogtunk neki az Apáczai Köz-alapítvány támogatásával, és pont két és fél év alatt befejeztük” - mondta el az ÚMSZ-nek Balázs Bécsi Attila, a Téka Művelődési Alapítvány elnöke.

A szórványkollégiumban olyan gyermekek találnak otthonra, akik a Kolozs megyei falvakban nem tudnak magyarul tanulni. Egyesek szimbolikus összeggel járulnak hozzá a fenntartási költségekhez, de vannak olyan diákok is, akiknek nehéz szociális helyzetük miatt minden költséget az alapítvány fedez. Szállást, étkezést, oktatási programokat biztosítanak a tanulóknak, ezenkívül tartalmaz szabadidős programokat is.

"Hazaszállítjuk őket hétvégén és visszahozzuk, egészségügyi felügyeletet működtetünk, és mivel nagyon sok szociálisan hátrányos helyzetben lévő gyermekünk van, támogatjuk őket ruhaneműkkel, tanszerekkel, amire éppen szükségük van" - ecsetelte a kollégiumi életet az alapítvány elnöke.

Ilyen körülmények között a havi kiadások összege eléri a 160 millió lejt, ezt az összeget pályázatokból, támogatóktól szerzik.

Balázs Bécsi Attila szerint nagyon hiányzik a biztos, normatív támogatás, ezt sem a magyar, sem a román kormány nem biztosítja számukra. Ennek ellenére az elnök ragaszkodik hozzá, hogy ne a minimumot biztosítsák a gyermekeknek, hanem minőségi életmódot és tanulási lehetőséget.

A szórványkollégium felépítését az Apáczai Köz-alapítvány, a Communitas Alapítvány, a magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium és az Illyés Köz-alapítvány támogatásával sikerült megvalósítani, az avató ünnepségen jelen lévő Csete Örs, az alapítvány irodaigazgatója bejelentette: újabb négymillió forint támogatást szavazott meg az Apáczai Köz-alapítvány a szórványkollégium számára.

Debreczeni Hajnal

* * *

Jenő napi Barcsay kiállítás Szentendrén

Immár hagyománnyá vált a névnapi kiállítás a Barcsay Galériában. Idén az állandó anyagon kívül megtekinthettük a győri és a székesfehérvári múzeumok Barcsay anyagát is, a múzeumok együttműködése jóvoltából. A hangulatos zenével megnyitott tárlaton értékes előadást tartott *Szűcs Erzsébet* művészettörténész.

A szép számú, évek óta jól ismert Barcsay-rajongók között természetesen ismét találkozhattunk Barcsay Jenő erdélyi örmény rokonaival, közösségünk tagjaival is. Barcsay Jenő Barcsay Boldizsár és Kabdebó Irén gyermekeként 1900-ban látta meg a napvilágot Katona községben, a Mezőségen. Négyen voltak testvérek. Édesanyja szülei Kabdebó János és Vertán Tekla.

M

* * *

„Amikor a tudás terjed,
Őszinte az akarat.
Amikor az akarat őszinte,
A józan ész uralkodik.
Amikor a józan ész uralkodik,

*Kiművelt az egyén.
Amikor az egyén kiművelt,
Összhangban él a közösség.
Amikor a közösség összhangban él,
Jól kormányozható az ország.
Amikor az ország jól kormányozható,
Békesség honol mindenütt."*

(Konfucius)

* * *

Olaszországi zárandokút
Filmes beszámoló az örmény klubban

Izgalmas képzeletbeli olaszországi utazáson vehettek részt mindazok, akik megtekintették *Dr. Forgács Barnabás* örmény önkormányzati képviselő (XI. ker.) videofilmjét. A film elkalauzolta a nézőket a XI. ker. által szervezett zárandokút különleges helyeire: Szent Lázár szigetére, Velencébe, Padovába. stb. A magyarországi csoport felkereste az örmény kultúrához kötődő emlékhelyeket, s mindennap örmény szentmisével indult a napjuk. Mi nézők pedig - ha másképp nem is - képzeletben eljuthattunk e csodás tájakra. Az örmény klub novemberi estjének hangulatát emelte *Kirkósa Péter* hegedűművész produkciója. A film megtekintése után nem maradt el a *Dr. Keszy Harmath Péterné* által készített örmény ételkülönlegességek kóstolója.

* * *

Jézus születésére készülődvén
Az Úrangyala

A megtestesülés szent titkáról megemlékező imádságunk három versből (verzikulusból), a hozzájuk kapcsolódó Üdvözlégyből, majd egy zárókönyörgésből áll. A keresztény nép nagy áhitattal mondja a reggeli, déli és esti harangszóra. A déli harangszó nekünk, magyaroknak különösen kedves: *III. Kallixtus* pápa rendelte el *Hunyadi János* nándorfehérvári győzelmének emlékére. A Szent János evangéliumából vett harmadik versnél térdet hajtunk, vagy mélyen meghajlunk.

V: Az Úr angyala köszönté a Boldogságos Szűz Máriát, és ő méhébe fogadá Szentlélektől szent Fiát. Üdvözlégy, Mária...

V: Íme az Úrnak szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint. Üdvözlégy, Mária...

V: És az Ige testté lón, és miköztünk lakozék. Üdvözlégy, Mária...

Imádkozzál érettünk. Istennek szent Anyja, hogy méltók lehessünk Krisztus ígéreteire.

Könyörögjünk! Kérünk téged, Úristen, önts lelkünkbe szent kegyelmedet, hogy akik az angyali üzenet által szent Fiadnak, Jézus Krisztusnak megtestesülését megismertük, az ő kinszenvedése és keresztje által a feltámadás dicsőségébe vitessünk. Krisztus, a mi Urunk által. Ámen.

* * *

Piéták, madonnák, változatok a csángó hitvilágra
Petrás Mária csángó iparművész és leánya, Alina kiállítása Budapesten

Erdélyországon, s a nagy hegyeken is túl, ott, ahol Napunk kel, a régi Etelköz nyugati felén, ahol áldott Napunk szentül, a Szeret, és Száraz Szeret partján, idegen tenger fullasztó szorításában él egy nép, a magyar nemzet része, drága testvéreink... Közülük jött közénk, hozzánk ***Petrás Mária***, aki munkáiban ezt az üzenetet tolmácsolja. Bennük érzem e földnek, e népnek lelkét... Színezése kifinomult, nemes patinával átítatott, s mondanivalója a szülőföldből táplálkozó mély vallásosság és tiszta emberség. Piéták, madonnák, változatok a csángó hitvilágra és életre... Isten s a boldogságos Szűz Mária, kiben oly nagyon hisz, áldja meg és segítse őt és népét, amelyből vétetett - mondta ***Szervátiusz Tibor***, Kossuth díjas szobrászművész az induló csángó keramikus egyik kiállításán majd tíz évvel ezelőtt. Időközben felcseperedett a művésznő leánya, ***Petrás Alina***, s tegnap közösen mutatkoztak be Budapesten, a Vármegye Galériában.

- Édesanyám az én mesterem. Témáinkban, megközelítésünkben különbözünk: édesanyám egyházi témájú, biblikus jellegű kerámiákat készít, engem pedig valahogy szinte a kezdetektől a magyar motívumok, jelképek világa fogott meg - sajátos módon és stílusban. Szeretem az Életfa-motívumot, a virágokat... Foglalkoztat a magyar mondavilág, a csodaszarvas, amit megmintáztam dobozka formájában. Szeretem a Nap-motívumot, ami a megtisztulás jelképe - a bűnök lángra vetését vélem benne látni - vallja magáról az induló tehetség. Anya, s leánya: a csángó kultúra tiszta forrásai...

Az Erdély Művészetéért Alapítvány által támogatott *Vármegye Galériában* 2006. november 29-e óta látogatható Petrás Mária Szervátiusz Jenő-díjas csángó iparművész, és lánya Petrás Alina karácsonyi kiállítása. A tárlat megtekinthető 2007. január 20-ig. (Cím: V. Budapest, Vármegye utca 11.)

(Frigyesy)

* * *

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek **2006. (X. évfolyam) I-II. félév tartalomjegyzéke**

Január X. évf. 107. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Szent Karácsony ünnepén - *Frigyesy Ágnes*
- Laudáció
- A Szongott Kristóf díj idei kitüntetettjének levele - *Vicelár Mária*
- Fehér hamvak vagy zúzmarák - *Lászlóffy Aladár*
- Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjjal - tüntették ki az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Laudáció
- Jelenben szólaló múlt - Nagy elődök nyomában Szakács Endre szórványlelkéssel (4. befejező rész) - *Ozsváth Judit*
- Dalauzi és vacsoracsillag - *Dávid Csaba*
- Örmények Erdélyben az 1850-es népszámlálás tükrében (3. befejező rész) - *Kozma István - Sasvári László*
- Ávedik Lukács és az erzsébetvárosi örmény közösség a XIX. század második felében (3. rész) - *Polyák Mariann*
- Az Ararát üzenete I. rész - *Varga Gábor*
- Kovrig Béla életútjáról (1901-1962) - *Kerekes Jenő*
- Könyvajánló
- A radzsasztáni kapcsolat 1. rész - Aradi Éva india-kutató a hunok történetéről - *Szakács Gábor*
- Jó volt jót tenni - *Stanik Bence*
- Boszorkányos botanika - Gesztenyeünnep - Szelíd csemege - *Lovas Katalin*
- Adománylevél - Országos Széchényi Könyvtár - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Bibliotheca Nationalis Hungariae - Köszönet az adományért - *Dr. Dippold Péter*
- Olvasói levelek
- Rövid hírek
- Gyémánt - *József Attila* verse
- Meghívó - Szabó László festőművész kiállítására
- Fővárosi Örmény Klub műsora - Erdélyi örmény népmesék kicsiknek és nagyoknak - örmény népzenevel, örményországi képekkel fűszerezve
- Ünnepi hangverseny a Festetich palota tükörtermében
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1 % -ról - (EÖGYKE)
- Szomorújelentés

Február X. évf. 108. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- In memórián Agárdy Gábor - *Metz Katalin*

- Agárdy - az „örömszínész” - *Kárpáti György*
- Beszámoló - az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2005 évi működéséről - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Örmény népmesék a klubesten - *Frigyesy Ágnes*
- A radzsasztáni kapcsolat 2. rész - Aradi Éva india-kutató a hunok történetéről - *Szakács Gábor*
- Pillanatképek néhai és mai Aranyosszéken otthonra lelt örmény és örménymagyar családokról (5. befejező rész) - *Bálintné Kovács Júlia*
- Örmények (részlet) - *Magda Neumann*
- Az Ararát üzenete (2. rész) *Varga Gábor*
- A barokk Erdélyben - *Balla Lóránt*
- 145 éve született Merza Gyula - örmény származású polihisztor - *Tatár Zoltán*
- Kiegészítés Merza Gyula portréjához - a Magyar Múzeumi Arcképcsarnokból
- Ősi kultúrák találkozása - Perzsa-hun-örmény kulturális napok Gyöngyösön 2006. január 10-24.- *M*
- Dr. Atzél Endre halálára (1936-2005) - *Gergely Istvánné*
- Olvasói levelek
- Bánffy György, nyelvünk nagykövete - *Pósa Zoltán*
- Örmény templomok, kolostorok - *Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit*
- Botár Edit tárlata
- Nagy ember képe az „Ördög bibliáján” - Gorové István miniszter régi magyar kártyán - *Dr. Fonyódi Ferenc*
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub - 2006. február 16.
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1 % -ról - (EÖGYKE)
- Szomorújelentés
- Gyertyaszentelő Boldogasszony - Ünnepe: 2006. február 2. (-y-nes)

Március X. évf. 109. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- A Farkasréti temetőben nyugszik Gábrriel Arcalijan - ismert nevén Agárdy Gábor színművész - *Várady Mária*
- Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése I. rész – *Dr. Rádl Tibor*
- Bánffy György a Fővárosi Örmény klub vendége - *Frigyesy Ágnes*
- Eddig ismeretlen erdélyi örmény kéziratok a Vatikáni Könyvtárban - *Kovács Bálint*
- 60 éves Dr. Jakubinyi György érsek - *Fodor György*
- Szamosújvári Te Deum - *Kabai Ferenc*
- Az Ararát üzenete (3. rész) - *Varga Gábor*
- XIV. Mátyás Napok - VI. dies, február 22, szerda -Az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság Napja
- Az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság ünnepe - *Bálintné Kovács Júlia*
- Mátyás Napok Kolozsváron - *Bálintné Kovács Júlia*
- Dicsértessék a Jézus Krisztus! - *Fodor György*
- Szabadság és integráció - Az örménység erdélyi otthonában - *Puskás Attila*
- A barokk Erdélyben - A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkisége (2. rész) - *Balla Lóránt*
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub 2006. március ünnepi műsora
- Örmény kisebbségi önkormányzatok választása I. rész - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Kopacz Mária kiállítás a Várban - *M*
- „Anyanyelvek napja” nemzetiségi irodalmi est - *dr. Tóth Rózsa*
- Örmény templomok, kolostorok - Szabó László kiállítása a XII. ker. Művelődési Központban - *Csíkszentgyörgyi - Ficzus Margit*
- Hagyományélesztő örmény multság Gyergyószentmiklóson - *Jánossy Aliz*
- Erdélyjárás felsőfokon - Barangolás őseink földjén
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1 % -ról - (EÖGYKE)
- Nagyböjt - Ideje: hamvazószerdától húsvétvasárnapig (2006-ban: március 1-től április 16-ig) - *Bálint Sándor nyomán*

Április X. évf. 110. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Örmény holokauszt Törökországban
- Többmilliós diaszpóra világszerte - *Kottász Zoltán*
- Az Ararát üzenete (4. rész) - *Varga Gábor*
- Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése II. rész - *Dr. Rádli Tibor*
- A barokk Erdélyben - A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkisége (3. rész) - *Balla Lóránt*
- Imádság a gyűlölködőért - *Juhász Gyula* verse
- Emlékezés Váczy Leona bibliográfusra - *Dr. Bartók Katalin* (Kolozsvár)
- Felhívás - az örmény közösséghez tartozók részére - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Minden magyar márciusa
- Meghívó - Pázmány Péter Katolikus Egyetem 2006. április 25. "Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében" II. Konferencia
- Szabadság és integráció - Az örménység erdélyi otthonában (2. rész) - *Puskás Attila*
- Karácsonyi János munkássága 1 - *Jároli József*
- Beszélgetés Kátai Mihály képzőművésszel - *Kobza Vajk*
- Szomorújelentés
- Örmény kisebbségi önkormányzatok választása II. rész - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Helyreigazítás
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub (2006. ápr.20)
- Magyar Örökség díj - Kobzos Kiss Tamásnak
- Nekrológ ittebei Kiss Istvánról - *M. Kiss Katalin*
- Mikó Imre-emlékplakett Murádin Lászlónak
- Felhívás - Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala - Nagyvárad - *Tőkés László* püspök
- Köszönetnyilvánítás
- Meghívó - Örmény kultúra Jereván lakótelepi bemutatkozására - Sopron, 2006. ápr. 19.
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1% -ról - (EÖGYKE)
- Ünnepeink: Húsvét, Urunk feltámadása - Napja: az idén 2006. április 16-17. - *Bálint Sándor* nyomán

Május X. évf. 111. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Megbízhatatlanok - Kilencvenegy éve kezdődött meg az örmény népiirtás 1. rész - *Körmendy Zsuzsa*
- Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése III. rész - *Dr. Rádli Tibor*
- A barokk Erdélyben - A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkisége (4. rész) - *Balla Lóránt*
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról - *Bálintné Kovács Júlia*
- Egy igazi drámai mezzo - Tutsek Piroska (1905-1979) - *Somolányi István*
- Apropó, Opera!
- Szabadság és integráció - Az örménység erdélyi otthonában (3. rész) - *Puskás Attila*
- „Örök barátságunk jeléül” - Sopron, Jereván lakótelep 2006. április 19. - *Dr. Issekutz Sarolta*
- A művész öröme - Professzor vésővel - Jereván Sopronnak (Részlet) - *Farkas Imre*
- Soproni sajtóvisszhang
- Szamosújvári mézes pogácsa (Chátlámá)
- Örmény kisebbségi önkormányzatok választása III. rész - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Felhívás - Támogassa Ön is Czárán Gyula szobrának köztéri felállítását Nagyváradon!
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub 2006. május 18.
- Szilágysomlyói örménymagyarok - *Joikits Attila*
- Izmael László emlékére (1924-2005) - *Bakó Botond*
- Az örmény, ami volt és ami lett - *Dr. Papp Bogdán*

- Czárán Gyula 100 éve költözött az Úr szeretetébe - *Wertán Zsoltné*
- Köszönetnyilvánítás
- Felhívás - Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala -Nagyvárad - *Tőkés László* püspök
- Szomorújelentés
- Olvasóink írják
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1 % -ról - (EÖGYKE)
- Pünkösdre készülve - Idén 2006. június 4.

Június X. évf. 112. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Czetz János tábornok életének és munkásságának áttekintése IV. rész - *Dr. Rádli Tibor*
- Megbízhatatlanok - Kilencvenegy éve kezdődött meg az örmény népirtás 2. rész - *Körmendy Zsuzsa*
- Erzsébetváros igazi kincsesbánya számomra - Kovács Bálinttal, az erdélyi örmények magyarországi kutatójával *Ozsváth Judit* beszélget 1. rész
- Meghívó - XIII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat - Kerületi Nemzetiségek Fesztiválja 2006. jún. 11.
- II. „Örmény diaszpóra a Kárpát- medencében” - Nemzetközi tudományos konferencia és doktori kollokvium Piliscsabán - *KB*
- Szegény Józsi szenvedései - *Dávid Csaba*
- Bartók Sepsiszentgyörgyön - *Dr. Fogolyán Miklós* (Megjelent az Utunk XXV. évf. 1971. 40. számában)
- Köszönetnyilvánítás
- Örmény zenemű Bartók emlékére - *Zsigmond Benedek*
- Pünkösöd küszöbén - *Jakabffy Tamás*
- Csíksomlyó ma már a magyarság legnagyobb zarándokhelye - *Frigyesy Ágnes*
- Szomorújelentés
- A csíksomlyói kegytemplom és kolostor - *Görbe László*
- Jakabffy Elemér: Kisebbségi sorskérdések - *Bodó Márta*
- Dr. Soó Rezső a legnagyobb örmény-magyar származású botanikus - *Bálintné Kovács Júlia*
- A barokk Erdélyben - A barokk kor liturgiájának szelleme és lelkisége (5. befejező rész) - *Balla Lóránt*
- Örmény képek - (*Frigyesy*)
- Kopacz Mária kiállítása a Vármegye Galériában
- Felhívás - Támogassa Ön is Czárán Gyula szobrának köztéri felállítását Nagyváradon
- Műsorajánló - Fővárosi Örmény Klub 2006. június 15.
- Tamási Áron halálának 40. évfordulója - *M*
- Felhívás - Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatala -Nagyvárad- *Tőkés László* püspök
- Meghívó - EÖGYKE félfogadás
- Olvasóink írják
- Pénzügyi beszámoló (EÖGYKE) - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Örmények nyomában Izsákon - *M*
- Meghívó - Üzenet az Araratról című hangverseny 2006. június 25.

Július-augusztus X. évf. 113-114. szám

- Utolsó felhívás!
- Örmények a Haditanács szolgálatában 1. rész - *Kerekes Dóra*
- Örmény nyelvtanfolyam indul
- A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (FÖKÖ - FÖÖ) évtizedes története - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Bartók és Budapest - *Körtvélyesi Oszkár*

- Kiállítás meghívó (II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat)
- Erzsébetváros igazi kincsesbánya számomra - Kovács Bálinttal, az erdélyi örmények magyarországi kutatójával *Ozsváth Judit* beszélget 2. rész
- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 2. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- Belehallgatni Isten szívébe - *Kabdebó Lóránt*
- Vásárhely, Kolozsvár visszavár! - *Várady Mária*
- „Maradok ez úton, míg csak élek, töretlen hittel ember és magyar.” Felállították Wass Albert szobrát Gödöllőn - *Frigyesy Ágnes*
- Te és az Isten ... - *Wass Albert*
- Ani végnapjai, avagy az írástudók árulása - *Dzsotjänné Krajcsir Pirooska*
- Örmény antológia
- Egy kolozsvári örménymagyar ötvösművész nő emlékezete - *Kolozsi Gergely István*
- Ízek utcája a Millenárison
- Száva Sándor Mauritiusból érkezett - *(Frigyesy)*
- A magyarországi örmények ethnographiája - *Szongott Kristóf*
- Örmények ünnepe Szamosújváron - *Erkedi Csaba*
- Soha többet nem taníthattam 1. rész - Riport - *Incze Réka (Szepsiszentgyörgy)*
- „A liturgikus zene felemeli lelkünket Istenhez” - *Keve Mária*
- Lapszemle a Szabadság (Kolozsvár) című napilap 2006. június 16-i számából
- Fővárosi Örmény Klub 2006. július 20. Műsor
- Örményország képekben - Kiállítás a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen
- Végzetes fürdőzés - *Tatár Zoltán*
- Csángó magyarok - *Dr. Zakariás János (Brassó)*
- Vers - *Kapácsy Dezső*
- Fővárosi Örmény Klub 2006. augusztus 17. műsor
- Ünnepség Világosító Szent Gergely tiszteletére - *Nadobán Erika*
- Kínai tanítás
- Olvasóink írják
- Ani, az ősi örmény főváros - kiállítás
- Az örmény Semiramis - *dcs*
- Az egykori Erzsébetváros polgármesterei és bírái
- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*

Szeptember X. évf. 115. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Tájékoztató a 2006. október 1-i örmény kisebbségi választásokra
- Örmény nyelvtanfolyam indul
- Nagyboldogasszony napi búcsú Erzsébetvárosban
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 3. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- Örmények a haditanács szolgálatában 2. rész - *Kerekes Dóra*
- Soha többet nem taníthattam 2. rész - Riport - *Incze Réka (Szepsiszentgyörgy)*
- Fővárosi Örmény Klub 2006. szeptember 21-i műsor
- Meghívó 2006. október 4. „Forradalmaink - 1848/49- 1956”
- Csángóknál csángáltunk (2006. augusztus 22-29.) - *Marschall Béláné*
- Merza Antal emlékezete
- „Örményország képekben” - Kiállítás nyílt a Kájoni János Ferences Házban - *Frigyesy Ágnes*
- Világosító Szent Gergely ünnepe Szamosújváron
- Felhívás - Téka Művelődési és Oktatási Központ
- Ötvenéves a Gulbenkian Alapítvány - *Budai Merza Pál (Brassó)*
- Szomorújelentések

- Mennyország-ábrázolás a Codex Vaticanus Armenius 32. kötetében - *Nagy Márta*
- Meghívó az Orlay-utcai Örmény Katolikus Templom Búcsújára
- Meghívó Nuridsány Zoltán festőművész kiállítására

Október X. évf. 116. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Beszámoló a 2006. október 1-i örmény kisebbségi választásokról - *Dr. Issekutz Sarolta*
- A magyarok vére - *Albert Camus*
- Álmai vannak, amelyek nem a zsványoké, hanem a jövőké - *Tamási Áron*
- Mindent a Hazáért! - Pongrátz Gergely emlékiratai nyomán 1956-ról - 1. rész. Szerkesztette és összeállította: *Frigyesy Ágnes*
- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub 2006. október 19. műsor
- Újjáépítették kolozsvári magyarörmények 1867-ben - *Murádin Jenő*
- Magyarörmény hősökre emlékeztek Budapesten - *Frigyesy Ágnes*
- Egy nép kiáltott - Színpadi játék 1956 emlékezetére - Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos műsorrendje - *Kiss Törék Ildikó*
- A szabadság mártírjai - *Dr. Bona Gábor*
- Budapest a forradalom napjaiban - Eörsi László 225 mártírról Szentpétery Tibor fotói a szétlőtt városról - *Lászlóffy Aladár*
- Csillag a ravatalon - Sütő András emlékezete - *Lőrincz György*
- Elhunyt az Írófejedelem (Sütő András) - *Prof. Dr. Görömbei András* (Debrecen)
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 4. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- A 70 esztendő Kabdebó Lóránt professzort köszöntötték a Petőfi Irodalmi Múzeumban - *Frigyesy Ágnes*
- Egy örmény zarándokútja Erdélybe - *Anahit Simonján*
- Jubiláló örmény családok - *Daczó Dénes*
- Magyar állami kitüntetés - Veress István ny. egyetemi tanárnak - *Tóthfalussy Veress Éva*
- Ötven éve hunyt el Pattantyús Ábrahám Géza - Patyi bácsi diákszemmel Anekdota (igaz történet?) „Patyi” bácsiról, 1985
- Üdvözlő beszéd 1955. december 11-én (Részlet) (Pattantyús Ábrahám Géza (1885 - 1956) - *Gerey Tamás*
- Kivonat Dr. Pattantyús Ábrahám Géza életrajzából
- Nuridsány Zoltán festőművész kiállítása
- Mártonffy Miklós szonézeneke volt a Fővárosi Örmény Klub vendége - (*Frigyesy*)
- Örmény napok - *Túrós Eszter*

November X. évf. 117. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) tájékoztatója az előttünk álló négy év feladatairól - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Rondó - Vita: Ki tartozik az örmény közösséghez? - *Szongoth Gábor*
- Mindent a Hazáért! - Pongrátz Gergely emlékiratai nyomán 1956-ról - 2. rész - Szerkesztette és összeállította: *Frigyesy Ágnes*
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 5. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- Szomorújelentés - *Voith Mária*
- Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai 1. rész - *Molnár József*
- Ki volt Czárán Gyula? - *Kalmár László*
- Közmeghallgatás - Bp. Főv. II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat
- Köszönetnyilvánítás - 2006 évi személyi jövedelemadó 1 %-ért
- Párizsi falakon található graffitik

- Meghívó - Fővárosi Örmény Klub 2006. november 16. műsor
- Bemutakoznak új képviselőink
- Szakítópróba - A szatmári római katolikus egyházmegye megpróbáltatásai a 20. század derekán - 1. rész – *Bura László*
- Wass Albert: Intelem - Vers
- A Szentháromság Alapítvány története - *Ajtony Gábor*
- Olvasói levél - *Ferenczné K. Zsófia*
- Szomorújelentés - Dr. Huszka László
- Mártonffy Miklós: Örmény Ballada - Vers
- Józan magyar szemmel - *Wass Albert*

December X. évf. 118. szám

- Részletek Narekaci Szent Gergely imájából „Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből” - *Dr. Sasvári László*
- Szakítópróba - A szatmári római katolikus egyházmegye megpróbáltatásai a 20. század derekán - 2. rész – *Bura László*
- Vita: Ki lehet örmény - *Kali Kinga*
- Örményország 2006. október 27- november 3 - Beszámoló - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Szajat-Nova nyomában, avagy utazás Szanahinba és Haghpatvankba – *Kátainé Szilvay Ingrid*
- Örmények - *Jánosházy György* verse
- Köszönetnyilvánítás és helyreigazítás
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 6. rész - *Bálintné Kovács Júlia*
- Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai 2. rész - *Molnár József*
- Szomorújelentés
- Ki volt Czárán Gyula 2. rész - *Kalmár László*
- Rendhagyó pinceteszt Örményországban, Hajastanban 1. rész - *Zsiday-Galgóczi Krisztina*
- Erdélyi örményekről kutatói elkötelezettséggel - *Murádin János Kristóf*
- Örmény liturgia magyar nyelven - *Dr. Sasvári László*
- 100 évvel ezelőtt hunyt el Száva Gerő - *Dr. Száva Tibor-Sándor*
- Szent Karácsony ünnepén - meghívó
- Szervátiusz Jenő díjat kapott a csángó kultúra képviselője - *Frigyesy Ágnes*
- Prológus - *Juana De Ibarbourou* (Uruguay)
- Rokoni szálak a világhálón keresztül - *Dr. Issekutz Sarolta*
- Ismét volt örmény katolikus esküvő Erzsébetvárosban – *I. S.*
- A szeretet mindent megold
- Kollégiumavatás
- Köszönőlevél - *Balázs-Bécsi Attila*
- Végvárat építettek - *Debreczeni Hajnal*
- Jenő-napi Barcsay kiállítás Szentendrén
- Olaszországi zarándokút - filmes beszámoló az örmény klubban - (*F.Á.*)
- Jézus születése
- Piéták, madonnák - Petrás Mária és Alina kiállítása - (*Frigyesy*)

A Fővárosi Örmény Klub 2006. évi műsora

2006. január 19.

- Erdélyi örmény népmesék kicsiknek és nagyoknak - örmény népzenevel, örményországi képekkel fűszerezve

Közreműködnek: *Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit, Dr. Issekutz Sarolta, Kátainé Szilvay Ingrid és Várady Mária*

2006. február 16.

- Vendégünk: *Bánffy György* színművész
- *Kovács Bálint*: Erdélyi örmény kéziratok a Vatikáni Könyvtárban - Vetítettképes előadás

2006. március 16.

- Minden magyar márciusa - ünnepi műsor
- *Sebesi Karén Attila* színművész, *Kobzos Kiss Tamás* zeneművész közös műsora, erdélyi magyar írók, költők és 1848-49-es dalok, valamint *Dávid Antal Iván* - Háromszék nem alkuszik című történelmi regényének bemutatása
- Barangolás őseink földjén Erdélyben - *Dr. Szarka György* vetített képes programajánlója
- Vendégünk: *Dr. Puskás Attila*, örmény katolikus vikárius Gyergyószentmiklósról. Bemutatja: Az erdélyi örmények nyomában című három nyelvű kiadványát.

2006. április 20.

- Czárán Gyula 100 éve költözött az Úr szeretetébe
Vendégeink: *Fancsali János* és *Lászlóffy Aladár*

2006. május 18.

- Örmény kultúra Szamosújváron - Tokodi Gábor István (PPKE-BTK) dokumentumfilmje
- Örmény kémek a magyarországi visszafoglaló háborúkban
Előadó: *Kerekes Dóra* (Magyar Országos Levéltár)

2006. június 15.

- Az erdélyi örmény népzene
Előadó: *Száva Sándor* (Mauritius), beszélgető partnere *Kobzos Kiss Tamás*

2006. július 20.

- Szemelvények a 2. Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében c. nemzetközi tudományos konferencia anyagából
- Örmény kép, örmény identitás a 19. században – előadó *Pál Judit*
- Mennyország ábrázolás a Codex Vaticanus Armenus 32-es kötetében – előadó *Nagy Márta*

2006. augusztus 17.

- Filmvetítés: Passió - Rendezte: Mel Gibson

2006. szeptember 21.

- Közmeghallgatás - XII. ker. Örmény Önkormányzat négy évi munkájáról
- „Éjszakai kávéház” – DÉLUTÁN - Koncert és beszélgetés *Mártonffy Miklós* zeneszerzővel

2006. október 19.

- Bemutatkoznak új képviselőink

2006. november 16.

- Kirkósa Péter hegedűművész koncertje
- Dr. Forgács Barnabás videofilmje: Zarándokúton Olaszországban
- Dr. Keszy-Harmath Péterné által készített örmény ételkülönlegességek kóstolója

2006. december 21.

- Szent Karácsony ünnepén - *dr. Issekutz Sarolta* elnök köszöntője és beszámolója
- A Szongott Kristóf díj átadása - Díjazottak: *Bálint Tiborné Kovács Júlia* (Kolozsvár) és *Dr. Issekutz János* - posztumusz
- Közreműködnek: *Nyisztor Ilona* csángó-magyar népdalénekes, *Várady Mária* színművész, *Fogolyán Kristóf* fuvolaművész
- A pásztorok megkísértése - Betlehemes játék, prof. Dr. Kilián István gyűjtése nyomán. Előadja: a Szent Család Plébánia Gyermekek Színjátszó Köre.
- Ajándékozás. Karácsonyi könyvvásár

**Áldott Karácsonyi Ünnepeket és boldog, sikeres 2007-es Új Eszten-
dőt kívánunk minden kedves Olvasónknak , az EÖGYKE tagjainak!
(Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület)**

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu és

a Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201 -1011, Fax: (1) 201 -2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.